

Ribarstvo kroz povijest do 19. stoljeća

Ćurković, Mia

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Veterinary Medicine / Sveučilište u Zagrebu, Veterinarski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:178:145101>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Veterinary Medicine -
Repository of PHD, master's thesis](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
VETERINARSKI FAKULTET

MIA ĆURKOVIĆ

RIBARSTVO KROZ POVIJEST DO 19. STOLJEĆA

DIPLOMSKI RAD

ZAGREB, 2020.

ZAVOD ZA SUDSKO I UPRAVNO VETERINARSTVO
ZAVOD ZA BIOLOGIJU I PATOLOGIJU RIBA I PČELA

PREDSTOJNIK: prof. dr. sc. Petar Džaja

PREDSTOJNIK: izv. prof. dr. sc. Emil Gjurčević

MENTORI:

1. prof. dr. sc. Petar Džaja
2. izv. prof. dr. sc. Emil Gjurčević

Članovi povjerenstva za obranu diplomskog rada:

1. prof. dr. sc. Krešimir Severin
2. izv. prof. dr. sc. Emil Gjurčević
3. prof. dr. sc. Petar Džaja
4. doc. dr. sc. Krešimir Matanović (zamjena)

ZAHVALA

Posebnu zahvalnost dugujem prof. dr. sc. Petru Džaji i prof. dr. sc. Emilu Gjurčeviću za iznimnu pomoć, savjete i susretljivost pri izradi ovog rada.

Zahvalu dugujem svim profesorima i asistentima Veterinarskog fakulteta u Zagrebu koji su sudjelovali u prenošenju znanja iz veterinarske djelatnosti.

Od srca hvala mojoj obitelji, dečku i svim kolegama i kolegicama za ljubav, strpljenje, razumijevanje i neprestanu podršku tijekom mog studiranja.

POPIS SLIKA

Slika 1. Hebrejski ribari (Zavrnik i Žubčić, 2016).

Slika 2. Ribari uz Galilejsko jezero (Zavrnik i Žubčić, 2016).

Slika 3. Riba sv. Petra (Zavrnik i Žubčić, 2016).

SADRŽAJ

1. UVOD.....	.1
2. PREGLED REZULTATA DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA...	.4
2.1. RIBARSTVO U STAROM VIJEKU.....	4
2.1.1. Ribolov u Egiptu.....	4
2.1.2. Ribolov u Kini.....	5
2.1.3. Ribolov kod Feničana.....	6
2.1.4. Ribolov kod Hebreja.....	6
2.1.5. Ribolov u Grčkoj	9
2.1.6. Ribolov u Rimljana.....	10
2.2. VAŽNI PODATCI O RIBOLOVU U NAŠOJ ERI.....	11
2.3. RIBARSTVO KROZ POVIJEST NA NAŠIM PROSTORIMA.....	12
2.3.1. XIII. stoljeće.....	13
2.3.2. XIV. stoljeće.....	14
2.3.3. XV. stoljeće.....	18
2.3.4. XVI. stoljeće.....	19
2.3.5. XVII. stoljeće.....	24
2.3.6. XVIII. stoljeće.....	27
2.3.7. XIX. stoljeće.....	31
3. RASPRAVA.....	33
4. ZAKLJUČCI.....	35
5. LITERATURA.....	36
6. SAŽETAK.....	41
7. SUMMARY.....	42
8. ŽIVOTOPIS.....	44

1. UVOD

Ribarstvo je grana gospodarstva koja se bavi ribolovom, uzgojem i preradom ribe, i morske i slatkovodne. Pod ribarstvom podrazumijevamo dakle i uzgoj akvatičnih organizama, iz čega proizlazi da je to čitav niz aktivnosti povezan s iskorištavanjem živih organizama u morima i kopnenim vodama diljem svijeta. Ribolov je, uz lov i skupljanje biljaka, djelatnost stara koliko je star i čovjek, to je ljudska djelatnost koja potječe iz starih civilizacija, a svoju je važnost zadržala sve do današnjih dana. Ribolov i lov bili su među osnovnim zanimanjima u prapovijesnim društvima, a razvojem poljoprivrede i uzgojem domaćih životinja polako gube na važnosti. Ljudi su se za ribarenje od davnina služili različitim alatima, pa tako znamo da se za lov ribe koristi udica iz pretpovijesnog doba te da je špiljski čovjek izrađivao udicu najprije od oštrog kamena u obliku romba privezanog uzicom. Kako se mijenjao oblik udice, tako se poslije koristio i različit materijal za njezinu izradu, pa će kamenu udicu zamijeniti udica od kosti, drveta te poslije od metala (Cetinić i Swiniarski, 1985.). Arheološki i povijesni nalazi mnogobrojnih ostataka harpuna, različitih udica od kosti, drva i školjkaša, te urezani likovi riba potvrđuju da su ljudi lovili ribu već u mlađem paleolitu, a ostatci čamaca, mreža, vrša i ostiju u mezolitu. Pronađeno probušeno kamenje, koje je služilo kao uteg za mreže, zatim igle od kosti, zajedno s ostacima mreža, potječu iz najstarijeg kamenog doba (Treer i sur., 1995.). Pronađena je udica u prvobitnom obliku, to jest komad kosti, dug 3 do 4 cm, zašiljen s obje strane i probušen u sredini. Ovakve ravne udice zadržale su se sve do brončanog doba, kad se pojavljuju savijene udice i čamac (Bojčić i sur., 1982.). Riba je lovljena lukom i strijelom te kopljem, a rabljene su i vrše od vrbova pruća (Treer i sur., 1995.). U mezolitu i neolitu po ekonomskoj važnosti ribolov se izjednačilo s ulovom kopnenih životinja. Iz mlađega kamenog doba sačuvane su mnoge zemunice, kad je čovjek živio iznad vode močvara, pored rijeka i jezera u kojima je pronađeno mnogo ribarskog alata, među ostalim udice s protukukom od kosti jelenskog roga i kamena, ostatci mreža, igla za pletenje mreža, utezi za harpune od kamena ili jelenskog roga te ribarski čamci izdubljeni u drvetu. U ostacima sojenica iz ovog doba sačuvani su ostatci mnogih vrsta riba, među kojima su: šaran, grgeč, klen, klenić, crvenperka, podust, manjić, štuka i losos. Iz brončanog doba zanimljiv je nalaz ostataka sojenica u nizini rijeke Po u Italiji u kojima su pronađeni ostatci riba i školjaka, a u ostacima sojenica s područja Bodenskog jezera u Švicarskoj pronađeni su ostatci udica od bronce s protukukom. U željeznom dobu čovjek gradi

naselja oko rijeka i jezera. Ostatci u skladištima ukazuju na to da su se Dilmunci još prije 4000 godina hranili mesom jelena, gazela i nekih vrsta divljih svinja, ali i ribom i školjkašima. Od kostiju riba i ostalih životinja, kao i od bakra, srebra, zlata, korala i bisera izrađivao se veoma maštovit nakit.

Na našim prostorima uz rijeke i jezera podizali su se samostani i manastiri kako bi se opskrbili ribom za post, ali i za uobičajenu prehranu. Prvi podatci o povlaštenom ribolovu potječu iz VI. st. iz Istre, kad je u Lirskom zaljevu postojalo ribolovište porečkog biskupa. Poslije je cijela zapadna obala Istre bila podijeljena na ribolovišta koja su odgovarala kopnenim posjedima. Prema povijesnim podacima iskorištavanje Tarske vale u sezonskom zatvaranju ribe počinje 983. g., a Sečovljanske vale 1173. godine. Hrvatsko se ribarstvo prvi put spominje 995. g. u darovnici u kojoj je zadarsko plemstvo, u vrijeme priora Madija (986. – 999.), darovalo benediktinskomu samostanu sv. Krševana u Zadru ribarske pošte pored otoka Molata i u zaljevu Telašćici na Dugom otoku. Prvi povijesni zakonodavni trag o načinu i mjestu ribarenja, obvezama i mogućim kaznama ribara, te o cijenama, načinu i mjestu prodaje nalazimo u našim srednjovjekovnim statutima. Dalje kroz povijest ribolov se usavršava izgradnjom modernije opreme i brodova, a prisutna je i dugogodišnja borba za pravo ribolova na nekim područjima.

Ribarstvo je važna privredna grana mnogih zemalja svijeta jer je riba najvažniji prehrambeni i izvozni proizvod. Izvještaj Svjetske organizacije za hranu i poljoprivredu (ANONYMOUS, 2016.) govori da je 2014. g. ukupna svjetska proizvodnja proizvoda iz ribarstva iznosila nešto više od 167 milijuna tona, i to u sljedećim kategorijama:

- Ulov: 93,4 milijuna tona (slatke vode 11,9 milijuna tona; mora 81,5 milijuna tona)
- Uzgoj: 73,8 milijuna tona (slatke vode 47,1 milijun tona; mora 26,7 milijuna tona)

Promatrajući trendove posljednjih pedesetak godina, primjećujemo zaustavljanje rasta ulova na oko 90 milijuna tona te snažan rast akvakulture čija je globalna proizvodnja danas procijenjena na više od 90 milijuna tona. Nacionalna statistika ribarstva Republike Hrvatske iz 2016. g. pokazuje da je uzgoj brancina i orada gotovo tri puta veći od ukupnog ulova pridonjenih vrsta riba. Ovakav trend rast će u korist akvakulture i na lokalnoj i na globalnoj razini te, želimo li dugoročno iskorištavati ribarske resurse, nužno je prebaciti se na odgovorne uzgojne i održive ribolovne prakse u svim granama ribarstva. U 2016. g. prema Državnom zavodu za statistiku ukupna količina proizvoda iz ribarstva bila je oko 89 000 tona., a omjer ulova i uzgoja u Republici Hrvatskoj izgledao je ovako:

Ribarstvo je grana privrede od koje u svijetu izravno ovisi više od 800 milijuna ljudi, a u Hrvatskoj se više od 5000 ljudi bavi gospodarskim ribolovom te je očito zašto je ribarskim resursima potrebno upravljati na održiv način. Jedinstvena pozicija Hrvatske obale Jadranskog mora i članstvo Republike Hrvatske u Europskoj uniji komparativne su prednosti našeg ribarstva da bude bitan faktor ne samo opstanka nego i razvoja priobalnih zajednica u dugoročnom smislu. Sinergija ribarstva i turizma zbiva se u mnogim europskim zemljama te je primjena već standardiziranog pristupa nužna na našim područjima kroz razvoj promocije održivih proizvoda iz ribarstva u ugostiteljskom sektoru do smanjenja ribolovnog napora kroz uključivanje ribara u koncept ribolovnog turizma.

2. PREGLED REZULTATA DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA

2.1. RIBARSTVO U STAROM VIJEKU

2.1.1. Ribolov Egiptu

Egipćani su lovili sve vrste slatkovodne i morske ribe koje su se mogle pronaći u Nilu, jezeru Moeris, močvarnim područjima Delte ili na Sredozemnoj obali, kao i u Crvenom moru. Lovci i ribolovci pripadali su nižim slojevima društva, odnosno stanovništvu koje preživljava od obrade zemlje i bavi se raznim obrtima i drugim zanimanjima. Egipćani nisu lovili ribu samo u močvari i na rijeci Nil, već su je uzgajali i u brojnim ribnjacima, naime riba je bila jedna od osnovnih prehrambenih namirnica svakodnevnog jelovnika starih Egipćana. U starom Egiptu tijekom neolitika, u razdobljima Badari kulture (o. 5500. – 4000. g. pr. Kr.) te periodima kultura Nagada I. – III., lov i ribolov još uvijek imaju veliku važnost, što dokazuju i brojni prikazi lova na posuđu, oruđu i oružju te crteži iz grobnica ovog razdoblja (Tomorad, 2008.).

Mnogi prizori iz grobova kao i prizori na glinenom posuđu pokazuju da su se Egipćani intenzivno bavili ribolovom. Kao što je spomenuto, ribu su lovili isključivo radi prehrane, a u vrijeme faraonske civilizacije u Egiptu su, osim prehrane, ribu lovili i u sportske svrhe. Osim ribolova u rijeci Nil i jezeru Moeris Egipćani su i uzgajali ribu i to u brojnim ribnjacima koji su bili u sklopu hramskih kompleksa ili imanja bogatih društvenih slojeva, prije svega zbog prehrane. Sportski ribolov uglavnom se održavao u močvarnim područjima oko Nila ili na samoj rijeci Nil. Ribu su lovili iz čamca uz pomoć ribarskih mreža, štapova za pecanje s udicama, kopljem, harpunima, uz pomoć nekih vrsta malenih strelica od trske ili čak goloruki. Stari Egipćani lovili su ribu i mušicom (Treer i sur., 1995.). Iz Egipta su sačuvana slikovna svjedočanstva iz kojih se vidi kako su Egipćani lovili ribu. Prikaz iz jedne grobnice na zapadnoj obali Tebe dočarava nam bogato odjevenog Egipćanina koji sjedi na stolici, uz obalu riječnog kanala ili jezera, a u ruci drži kratki štap za pecanje izrađen od jednog komada drveta s kojega visi nekoliko metalnih udica. Na udicu se postavljao mamac, najčešće neka vrsta insekta (npr. muha), koji je privlačio ribe te se njime lovila riba. Osim lova udicama Egipćani su često lovili ribu uz pomoć ribarskih mreža, što je dokumentirano većim brojem prikaza iz staroegipatskih grobnica. Na zidnom reljefu grobnice Kagemenija u Sakkari prikazana su tri ribolovca u čamcu koji uz pomoć mreže love ribe ispod čamca. Egipćani su katkad lovili ribu uz pomoć više čamaca, što je prikazano na jednoj zidnoj

slici iz grobnice Ipyja na kojoj dva čamca s posadama od po pet članova u vodu bacaju veliku ribolovnu mrežu koju nakon uspješnog ulova izvlače na površinu. Na toj su slici radnici prikazani u običnim pregačama, što je znak da se radi o ljudima niže kaste. Na maketi iz grobnice Meketre prikazana su dva broda između kojih je ispružena mreža za lov ribe. Treći način ribarenja starih Egipćana bio je sportski ribolov, koji se izvodio uz pomoć harpuna ili koplja koje se na vrhu račvalo u dva šiljka. Stajanje Egipćana uz obalu i mirno čekanje prolaska jata riba kad baca koplje prikazano je na zidnoj slici iz grobnica Tia, Sabnija i Horemheba, ali i lijepo izrađenoj maketi iz grobnice Meketre. Egipćani su bili vrlo vješti u ovom načinu ribarenja, za koji je trebalo dosta vježbe i upornosti. Ribari su koristili mreže i zamke kako bi uhvatili velike količine riba, dok je elita za ribolov i za zabave koristila koplja. Za elitu lov i ribolov bili su zabava, a za lovce i ribolovce svakodnevni posao. Obje aktivnosti nesumnjivo su se nastavile prakticirati tijekom dinastijskog razdoblja, iako nisu bile osnova ekonomije kao što je to bio uzgoj žitarica. Pogoditi leteću metu zaobljenim štapom ili probosti plivaču metu kopljem nije bilo jednostavno, pa je moguće da je postojao i natjecateljski duh vezan uz te aktivnosti, a oni najuspješniji bili su počašćeni (Đurašin, 2017.).

Posebnu skupinu pučanstva činili su ribolovci, lovci na ptice i uzgajatelji riba koji su poput lovaca na divlje životinje uživali naklonost elitnih društvenih slojeva. Lov na ptice i ribe u močvarnim područjima bila je jedna od najčešćih zabava bogatijih Egipćana, što potvrđuju i brojni prikazi pronađeni u nastambama i drugim tipovima grobnica, još od najranijih vremena. Egipćani su poznavali metode sušenja i soljenja ribe, a ribarstvo nisu razvijali jer je egipatsko svećenstvo zabranjivalo jesti ribu s ciljem da bi se poljoprivredi dalo veće značenje (Tomorad, 2008.). Ribarske narode uz Crveno more i Indijski ocean smatrali su najprimitivnijim narodima (Boičić i sur., 1982.).

2.1.2. Ribolov u Kini

U Kini je kultura ribarstva jako stara te se zna da su Kinezi uzgajali i razmnožavali ribu prije 4000 godina, kad su doneseni zakoni o zabrani ribolova za vrijeme mriješćenja, a 473. g. pr. Kr. tiskana je knjiga o akvakulturi. Uzgajivač Fan Li skupio je iskustva o uzgoju šarana te je objavio knjigu *Rasprava o uzgoju ribe* u kojoj su opisani oblici ribnjaka, način mriješćenja šarana, rast ličinki i sl. (Treer i sur., 1995.). *Rasprava o ribogojstvu* nastala je u Kini 473. g. pr. Kr. i svjedoči o čovjekovu

tisućljetnom nastojanju da usporedno s razvojem alata i tehnikom ulova poveća proizvodnju ribe uzgojem.

2.1.3. Ribolov kod Feničana

Feničani su imali veoma kvalitetan ribarski alat, osti i mreže te su, kao i antički Grci, dobro usavršili tehniku ribolova poznavajući ribolov pod svjetlom. Stoljećima prije Krista bili su učitelji u ribarskim vještinama svim mediteranskim narodima, zbog čega vjerojatno prevladava mišljenje da je tunolov utjecao na razvoj feničkih i grčkih kolonija, Kartage, Sidona i Sirakuze. Na sredozemlju se razvija trgovina sušenom i soljenom ribom u čemu su se posebno isticali Feničani (Treer i sur., 1995.).

2.1.4. Ribolov kod Hebreja

Hebreji su se u Kanaanu bavili ribolovom i u vrijeme Isusa Krista (slika 1.), kad je Galilejsko jezero obilovalo ribom (slika 2.). Lovili su udicama, ostima, mrežama s utezima na dnu i plutom pri vrhu mreže. Mreža se razvlačila između dva čamca ili uz obalu i uvale, te se bacala tamo gdje se riba zadržavala. Ribu bi odmah prodavali ili pak prerađivali na način da bi je usolili, a izvezili su je čak i u Rim (Hughes i Travis, 1985.). Novozavjetni zapis Evanđelja po Mateju govori da su neki od Isusovih učenika, također Hebreji, bili ribari. U Evanđelju po Luki navodi se da je Galilejsko jezero bilo bogato ribom. Danas u njemu ima više od dvadesetak vrsta riba, a zanimljivo je spomenuti ribu svetog Petra (slika 3.) koja je zbog svoje određene specifičnosti spomenuta u Evanđelju po Mateju. Prema tom zapisu tu je ribu, također zvanu tilapija, apostol Petar ulovio i u njezinim je ustima pronašao srebrni novčić – stater, odnosno tetradrahmu. U dopuštene akvatične organizme za konzumaciju pripadale su samo ribe, i to one s ljuskama, a u zabranjene ribe pripadali su som, jegulja, kečiga, morski pas, morska mačka, raža i druge vrste koje nemaju vidljivih ljusaka. Za konzumaciju su bili zabranjeni morski sisavci jer, iako imaju peraje, nemaju ljuske.

Slika 1. Hebrejski ribari (Zavrnik i. Žubčić, 2016).

Slika 2. Ribari uz Galilejsko jezero (Zavrnik i Žubčić, 2016).

Slika 3. Riba sv. Petra (Zavrnik i Žubčić, 2016).

2.1.5. Ribolov u Grčkoj

Prvi podatci o ribolovu u staroj Grčkoj potječu iz 1500 g. pr. n. e., iz kojih doznajemo da su se Grci bavili lovom ribe za prehranu i u sportske svrhe. U ribolovu su se koristili prehistorijskim alatom za lov dodajući mu mrežu potegaču. Prema Homerovim izvješćima riba je bila hrana siromašnog sloja ljudi u Grčkoj, a u Odiseji pjesnik Homer spominje jegulju i dupina. Herodot opisuje život stanovnika sojenice na jezeru Prasias, a Aristotel u djelu *Historia naturale* navodi 116 vrsta riba od kojih se danas može identificirati oko polovica navedenih vrsta (Treer i sur., 1995.).

2.1.6. Ribolov u Rimljana

U Rimskom Carstvu ribarstvo i trgovina ribom doživljavaju velik procvat, premda se riječni ribolov smatrao svetogrđem jer su rijeke bile posvećene i nisu se smjele poribljavati. Stari Rimljani ipak su važni za razvoj ribarstva jer su prvi počeli graditi umjetne ribnjake i uzgajati ribu. Riba je bila važna u njihovoj prehrani, primjerice Ciceron spominje jelo *tyratrix* koje je bilo jako cijenjeno i imalo je važnu ulogu u prehrani, a pripravljalo se od ribe, jaja i sira (Mesihović, 2015.). Plinije navodi da su kreatori ribnjaka bili Licinius Muraena i plemići Hortensius, Philippus i Lucullus. Hortensius je izgradio ribnjak kod Baulija, gdje je uzgajao murinu, a Lucullus je izgradio ribnjak kod Napulja. Columella u svom djelu *De re rusutica* piše o ribnjačarskoj privredi, a Aelianus u svojoj knjizi *De animalium natura* opisuje umjetnu mušicu kojom se i danas lovi (Treer i sur., 1995.).

2.2. VAŽNI PODATCI O RIBOLOVU U NAŠOJ ERI

Karlo Veliki je 312. g. u svom djelu *Capitulare de Villis* propisao da svaki činovnik mora na dobrima držati ribnjake bilo da ih je održavao bilo da je izgradio nove. Cassidor (533. – 537.) navodi da je Teodor Veliki dopremio šarane iz Dunava do Ravene (Bojčić i sur., 1982.). U srednjem vijeku ribarstvo, prerada i korištenje ribe u prehrani ljudi naglo su se razvijali, ali su podatci o tom razdoblju oskudni jer je ribnjičarstvo ostalo u rukama privilegiranih klasa, odnosno svjetovnih i crkvenih feudalaca. Zbog ulova i područja ribarenja zabilježeni su i međusobni sukobi komuna pod dominacijom Venecije. Lov bakalara i lov na kitove razvio se u IX. st. na obalama Norveške, Lofota i Vestfjorda. Od XV. st. bakalar se lovio i oko Islanda, a potkraj toga stoljeća J. Cabot otkrio je lovišta na Šelfu između Newfoundlanda i Nove Scotije. Bakalar su konzervirali soljenjem u bačvama. Od XII. st. kitove love i Baski u Biskajskom zaljevu, a Britanci od XVI. st. oko Grenlanda i Spitzberga te prema Newfoundlandu. U XVI. st. najviše su lovili Nizozemci, a poslije i Britanci. Riba je soljena u bačvama, stavljana u rasol, sušila se, a poslije i dimila. Ribljim prerađevinama hranile su se mnoge vojske. Za vrijeme dinastije Tang (618. – 906.) u Kini je ljudima bilo zabranjeno loviti, prodavati i jesti šarane jer se oni na kineskom izgovaraju *li*, jednako kao i carevo ime (Treer i sur., 1995.). U XVII. st. Nizozemska je s 200 brodova kitolovaca gospodarila svim lovištima od Grenlanda do Nove Zemlje. Willughby (1686.) pokušava svrstati ribe u neki red, Arthedi (1705. – 1735.) razvrstava ribe u razrede i redove, a Karl Linné opisao je 2600 vrsta riba (Treer i sur., 1995.).

2.3. RIBARSTVO KROZ POVIJEST NA NAŠIM PROSTORIMA

Uz rijeke i jezera podizali su se samostani i manastiri kako bi se opskrbili ribom za post, ali i za uobičajenu prehranu. U svakom je samostanu bio *pater aquarius* (Fishmeister) koji se brinuo za to da uvijek ima ribe, pa zbog toga u to doba počinje izgradnja ribnjaka, odnosno skladišta u kojima se držala živa riba sve do njezine upotrebe. Poslije se u njima i uzgajala riba, najčešće šarani. U Istri prvi podatci o povlaštenom ribolovu potječu iz VI. st., kad je u Lirskom zaljevu postojalo ribolovište porečkog biskupa. Poslije je cijela zapadna obala Istre bila podijeljena na ribolovišta koja su odgovarala kopnenim posjedima (Istarska enciklopedija). Prema povijesnim podacima iskorištavanje Tarske vale u sezonskom zatvaranju ribe počinje 983. g., a Sečovljanske vale 1173. godine. Hrvatsko se ribarstvo prvi put spominje 995. g. u darovnici u kojoj je zadarsko plemstvo, u vrijeme priora Madija (986. – 999.), darovalo benediktinskom samostanu sv. Krševana u Zadru ribarske pošte pored otoka Molata i u zaljevu Telaščici na Dugom otoku (Županović, 1994.). Za vrijeme vladavine hrvatskih narodnih vladara cvjetalo je ribarstvo te otada potječu pravila o međusobnim odnosima u ribolovu i razdiobi lovine koju je donijela skupina udruženih ribara s hrvatskim imenima. Prema drugom zadarskom dokumentu, iz 1056. g., može se zaključiti da ribari nisu baš rado i redovito davali četvrtinu ulova vlasnicima lovišta, kako prije plemićima, tako sada samostanu. Iako su ribari sebe i svoje potomstvo zakletvom obvezali na ta davanja, zakletva ribara (gripa tora) dana samostanu sv. Krševana znala se i ne poštovati. U tom se dokumentu prvi put spominju ribari kao *gripatores*, a spominju se i njihova imena, *Zupan*, *Petulel* i *Podboj*. Iz druge isprave, napisane iste godine, doznajemo da redovnici samostana sv. Krševana svjedoče tomu kako su ribari *gripatores* za spas svoje duše darovali crkvi i samostanu jedan dio ulovljene ribe te da su isti redovnici prizivali Božju srdžbu i postojeće crkvene kazne protiv onih ribara koji nisu izvršili to obećanje dano sv. Krševanu. Prijetnja Božjom kaznom za neizvršavanje obveze upućuje na to da ribari prestaju s konstantnim kršenjem svojih obveza prema samostanu (Županović, 1994.).

Isprava iz 1078. g., *ad sinistra tendentes*, upoznaje nas s tim da su zadarski ribari nastojali uskratiti i uopće davati samostanu četvrtinu od ulova ribe u uvali sv. Viktora na Dugom otoku. Kao isprika poslužila im je obveza koju imaju prema samostanu u

davanju četvrtine ulova na cijelom otoku Molatu. Godine 1096. samostan sv. Krševana širi svoja prava i na otok Vrgadu. Nepoštovanje obveza prema samostanu sv. Krševana imalo je za posljedicu podizanje parnica pred zadarskim sudom. Nakon propasti hrvatskog kraljevstva, dolaskom Arpadovića (1102.), hrvatsko je ribarstvo u iduća tri stoljeća gotovo zamrlo. Uzrok tomu bio je s jedne strane kontinentalni mentalitet vlastodržaca koji nikad nisu shvatili značenje mora i njegovih bogatstava (Županović, 1994.).

2.3.1. XIII. stoljeće

Prvi povijesni zakonodavni trag o načinu i mjestu ribarenja, obvezama i mogućim kaznama ribara, te o cijenama, načinu i mjestu prodaje nalazimo u našim srednjovjekovnim statutima. U *Korčulanskom statutu* (1214.) ribarenje je bilo zakonom zaštićeno jer nitko, bez obzira na položaj, nije smio ometati ribarenje ili ribariti na mjestima gdje su ribari već bacili mreže. Dužnost ribara bila je da ribu prodaje svakomu tko je želi kupiti, a smio je prodavati ribu samo u ribarnici. Domaći i strani ribari koji su na Korčulu donijeli ribu za prodaju, ili onaj koji ju je ulovio i potrošio za daću, trebao je dati deseti dio ulovljene ribe ili njezine vrijednosti u novcu (Priatelj, 1995. i Džaja i sur., 2013.a). Na području grada Splita odlukom je 1240. g. određeno da se sva riba mora prodati istog dana kad se doveze u luku (Karlović, 1974.). Odvjetnik samostana *Preste de Metafora* 1233. g. optužio je ribare koji su lovili mrežama potegačama da nisu davali samostanu jednu cijelu lovinu lokardi, kako su dužni davati (to je ujedno i prvi podatak o lovu plave ribe potegačama na našoj obali). U *Dubrovačkom statutu* (1272.) spominje se ograničenje ribarenja i obveze davanja ribara prema knezu, nadbiskupu, prokuratorima, glavnom majstoru crkve i kneževu zamjeniku, koje je ovisilo o ulovu i vrsti ribe. Navedeno je da ako ribarska barka krene u ribolov mrežama do Lastova ili Korčule, ili pak na područje Korčule, ribari su od ulovljene ribe bili dužni dati knezu dio koji je dobivao svaki mornar te barke. Isto je davanje prema knezu bilo ako se s gripom za iglice (vrsta potegače) ode u lov na iglice ili lokarde. Osim toga ista su davanja ribara, nakon podmirenja troškova, bila i prema nadbiskupu i prokuratorima. Ako barka ili londar isplovi u ribolov noću pod svijećom, na skuše ili šarune, te ih ulovi stotinu ili više, ribari su bili dužni od te količine dati gospodinu knezu, nadbiskupu i prokuratorima po šest riba, na pedeset do sto ulovljenih riba trebali su dati po tri ribe, a na manje od pedeset nisu morali ništa davati knezu, nadbiskupu i prokuratorima. Kad je u pitanju

davanje prokuratorima, riba se dijelila na dva dijela, jedan je dio pripadao prokuratorima, a drugi glavnom majstoru crkve. Barke koje su išle u ribolov s gripom na iglice, davale su prokuratorima onoliko ribe koliko je pripadalo jednom ribaru. Ribarice koje su odlazile na ribarenje mrežama i dovozile posoljenu ribu od tri ili više dana u Dubrovnik, davali su gospodinu knezu po svakom brodu od te posoljene ribe po dvije ribe, jednu od boljih i većih, a drugu od srednjih, a treću su davali njegovu zamjeniku. Od mreže potegače i trstike s udicom te mreže vojge nije se davalo gospodinu knezu ništa od iglica. Osim davanja ribara gospodinu knezu, ovaj je statut propisivao da ribari dolaze knezu na dvor na staru godinu, a on im po starinskom običaju daje 5 groša. Ribari koji su odlazili u ribolov s drugim ribarskim priborom, nisu imali obvezu davanja knezu od ulovljene ribe. U nekim područjima Dubrovnika bilo je zabranjeno ribarenje, ali su knez, nadbiskup i lokrumski opat u određeno vrijeme mogli dopustiti ribarenje u tim vodama. Ako bi neki mesar ili ribar odbio položiti račun kneštvu, zamjenik je morao učiniti obračun i pozvati toliko tlačnika za potrebe općine koliko mu gospodin knez naredi. Knežev je zamjenik od ribara dobivao od lokardi i šaruna polovicu onoga što dobiva knez, jednako tako od gripa za iglice. Od barki koje su odlazile noću i provodile tri dana u ribolovu dobivao je jednu osrednju osoljenu ribu (Šoljić i sur. 2002. i Džaja i sur., 2014.a). Upotreba svjetla u lovu na malu plavu ribu, uz upotrebu mreže potegače u Jadranu, također se spominje u statutu Dubrovnika iz 1272. godine. O reguliranju djelatnosti ribarstva (ribolova i trgovine) svjedoče odredbe komunskih statuta XIV. – XVI. st. (Piran, Poreč, Izola, Kopar, Pula, Novigrad, Rovinj i Umag) (ANONYMOUS, 2020.a.). U 14. stoljeću u Dubrovniku se osnivaju društva za lov koralja te se u najam daju pribor i brodovi za lov koralja.

2.3.2. XIV. stoljeće

Prema *Bračkom statutu* (1305.) ni jedan strani ribar nije smio bez dozvole loviti ribu u uvalama jer, ako su bili stranci, morali su davati desetinu ulovljene ribe. Godine 1306. Dubrovačka Republika donijela je zakon da se u zaljevu Rijeke Dubrovačke zabrani ribolov zbog sve češće upotrebe mreža potegača (Basioli, 1958.). Po propisima *Splitskog statuta* (1312.) odabrana su četiri službenika ribarnice i prodavača svježe ribe, da bi ribari prodavali ribu prema statutarnim odlukama, a ne drugačije. Ribari su morali prodavati ribu onoga dana kada su stigli u gradsku luku, i to samo na ribljem trgu, stojeći. Cijene pojedinih vrsta riba određene su zakonom, pa su se tako salpe prodavale po 8 denara, šaruni po 2, tunje po 3, skuše po 2, a sva ostala riba po

2 denara po libru. U slučaju da je ribar stigao u luku na korizmeni dan popodne, morao je sljedeći dan rano ujutro dovesti ribu na trg i prodavati je onako kako je propisano (ANONYMOUS, 2020.a.). Svi oni koji su dovozili ribu morskim putem ili kopnom u grad Split ili njegov distrikt, pa je prodavali ili nosili kući, morali su komuni platiti osmi dio koji su bili dužni platiti gdje god da su ju prodavali, i u splitskom distriktu i izvan njega, bilo da su je prevozili lađom ili lađicom. I čim započnu prodavati ili nositi kući bili su dužni isplatiti osmi dio (Rismondo, 1987., Džaja i sur., 2013.b).

Odredbom *Šibenskog statuta* (1378.) bilo je propisano kažnjavanje prodaje ribe na nedopuštenom mjestu. Navodi se da nitko nije smio prodavati ribu drugdje na gatu, ispod palače i u mesnici te da nitko nije smio istovariti ribu ni pristati, osim u općinski gat. Propisana kazna bila je i za ribare koji ribu nose kući, dok iznošenje slane ribe nije podlijegalo toj kazni. U *Knjizi reformacija* (11. studenoga 1396.) navodi se da je zakupnik mesnice i ribarnice za sebe trebao izabrati dva ribara koje želi, i to na račun određene zakupnine te ribarnice. Ribari nisu smjeli prodavati ribu prije negoli se gospodin knez zadovolji. Donesena je odluka da ni jedan ribar ni prodavač ribe ne smije, u one dane kad se meso ne prodaje ili ne jede, prodavati bilo kakve ribe, velike ili male, prije negoli pratitelj ili trabant gospodina kneza, ili koji drugi njegov glasnik, dođe u ribarnicu i preuzme ribu koja je potrebna gospodinu knezu. Ako se glasnik gospodina kneza ne bi mogao sporazumjeti s obzirom na cijenu, tada su općinski justicijari prema slobodnoj volji trebali odlučivati o toj cijeni.

Lastovski statut (1310.) propisivao je da ljudi s Lastova ne moraju plaćati nikakvu daću na prodaju ribe koju sami troše ni na ribu koju su izvezli izvan Lastova. No na ribu koju su dovozili u Dubrovnik i druge podređene krajeve te na druga mjesta pod vlašću izvan otoka Lastova postojala je dužnost plaćanja daća u ribarnici, i to cariniku Dubrovnika i stonskom cariniku, kao i u Dubrovniku, bez obzira na koju drugu odluku. Svi oni koji su lovili ribu, morali su je prodavati u ribarnici i na za to određenom mjestu prema maksimalnom cjeniku koji je određivao knez. Gospodari mreža potegača bili su dužni donositi ribu u ribarnicu u količinama dovoljnim za prehrambene potrebe mjesta, a ne za preprodaju, ili su tu ribu morali držati u ribarnici sve do ure od objeda prema otočkom običaju, a ne poslije. Kad je prošlo to vrijeme, svatko je bio dužan držati ribu i dalje u ribarnici, a ako bi je htio odnijeti, morao je prije toga obavijestiti kneza da se može poslužiti tom ribom za sebe i svoje ukućane, ali ne za soljenje ni zato da bi je prodao

ili bilo kako njome trgovao, što mu je izričito bilo zabranjeno (Cvitanović, 1994., Džaja i sur., 2014.c).

Prema pravilima *Trogirskog statuta* (1322.) propisano je kažnjavanje ribara i način prodaje ribe. Naređeno je da ribari prodaju ribu po cijeni od: libra ugora, jegulja, murina i trilja mora se prodavati po 5 malih denara, a ne skuplje, libra ostalih riba koje imaju ljuske i koje su teže od pola libre mora se prodavati samo po 4 denara, a ako su lakše od pola libra, moraju se prodavati samo po 3 denara, libra cipala, palamida, skuša i ostalih sličnih riba mora se prodavati na isti način kao i riba koja ima ljuske. Libra liganja mora se prodavati po 3 denara, libra sklata, hobotnice, sipe i pasa po 2 denara, libra mačke, kamenjare, raža i sličnih po jedan i pol denar. Bilo je naređeno da nitko ne smije prodavati ribu nigdje drugdje osim u trogirskoj luci, i to od samostana Braće propovjednika pa do mosta kojim se ide na otok Čiovo. Određeno je da ribari i građani, stanovnici Trogira moraju ubuduće Komuni platiti šesti dio od donesene ribe, a stranci su morali plaćati osmi dio. Ribari i trogirski građani te stanovnici Trogira, ako su prodavali ribu drugdje, na bilo kojem mjestu osim u Trogiru, dužni su bili platiti, odnosno dati šesti dio ribe ili novca za vrijednost te ribe sljedećeg dana nakon što brodom pristanu u Trogir, pod prijetnjom dvostruko veće kazne. Zakupnik ubiranja daće nije smio tražiti svoj dio od prodaje ribe prije nego što se riba proda. Ako su ribari željeli prije prodati svu ribu, tada je zakupnik morao dobiti svoj dio u novcu, a ako su mu ribari htjeli dati njegov dio u ribi, tada je taj zakupnik smio uzeti. Kad je pak svoj dio dobio u ribi, bio je dužan prodati je po ovim pravilima. Svi su morali svu ribu iz svog dijela prodati u cijelosti svježu, istoga dana kad su s njom pristigli u luku, te su bili dužni potpuno je rasprodati istoga dana kad dođu u Trogir. Ribu nisu smjeli soliti, niti je pohraniti, ni prenijeti, ni odnijeti kući ili na drugo mjesto, niti je dati da se odnese, osim za vlastite potrebe. Onoga dana kad se riba odnese u luku, dužni su i moraju je iskrcati na mjesto gdje se riba može prodavati, a tek nakon toga prodavati. Prodavatelji ribe morali su stajati na nogama i nisu smjeli ništa imati na glavi (Rismondo, 1988., Džaja i sur., 2014.d).

U *Rapskom statutu* (1328.) propisana je daća za ribu. Svake godine na dražbu se davala i dodjeljivala daća osmine za ribu, kao što je običaj, pa su je ribari i svi ostali mogli prodavati bez vaganja i plaćati daćaru osminu od prodane količine, ali na ovaj način: ribari i svi prodavatelji ribe trebali su sav ulov nositi na gat koji se nalazi kod klaonice, sve do gata koji se nalazi kod kuće Cresci, a odande su trebali donijeti svu

ribu na trg Catubri prije negoli je počnu prodavati. Dok su prodavali ribu, nisu smjeli imati ništa na glavi osim pokrivala, osim ako je padala kiša. Nisu smjeli stajati pod nadstrešnicom ni sjediti. Ribari nisu smjeli nositi ribu izvan trga i nakon toga ponovno je donijeti na trg radi preprodaje bez dopuštenja Kurije. Onaj koji je prodavao girice na vagu nije ih smio prodavati za više od 5 denara po libri, a mogli su ih prodavati i bez vage, odnosno na oko. Ribar s Raba koji bi odnio ribu negdje drugdje na prodaju, bio je dužan platiti dačaru osminu za ribu koju je prodao. Ako je netko želio podijeliti ribu, nije plaćao nikakvu daću uz uvjet da je dao zakletvu da podijeljenu ribu nije prodavao. Ako je netko počeo prodavati tu ribu, morao je prodati sve i platiti osminu. Nitko nije smio u ribarnicu nositi smrdljivu ribu za prodaju bez dopuštenja Kurije, pod prijetnjom kazne i gubitka ribe (Margetić i Stričić, 2004., Džaja i sur., 2015.a).

Najstariji zapisi (1331.) o jadranskome tunolovu potječu iz Pule. Upotreba tunolovki u Hrvatskom primorju posebno se intenzivirala od sredine XV. stoljeća. Više je stajaćih tunolovki u Bakarskom zaljevu, Vinodolskom kanalu i na otoku Krku bilo u vlasništvu Zrinskih i Frankopana, a pokretne tunolovke postojale su u šibenskoj luci i Stonskom kanalu (ANONYMOUS 2020.b.).

Prema propisima *Hvarskog statuta* (1331.) navedeno je da ni jedan ribar, bez obzira na to kojega je društvenog položaja, ne smije prodavati ribu nigdje drugdje, već samo u komunalnoj ribarnici, osim na Visu i u selima. Riba se nije smjela prodavati prije nego što se sva količina za prodaju donese u ribarnicu. Svaki je ribar prema starom običaju bio dužan sudcu jednu veću i bolju ribu od one koju ima. Ribar koji je prodavao ribu nije smio na glavi držati šešir ili nešto drugo dok ne proda ribu. Bez obzira na položaj, nitko nije smio otići na lađi ili čamcu nabaviti ribu dok je ribar nije donio u ribarnicu. (Rismondo, 1991., Džaja i sur., 2015.b.). Najstariji zapisi koji govore o početcima tunolova na istočnoj obali Jadrana s područja Pule potječu iz 1381. godine.

Prema propisima *Senjskog statuta* (1388.) propisano je da svaki mesar i ribar koji prodaje ribu ili meso u gradu Senju mora uz naplatu rezervirati meso i ribu za svakoga rektora grada Senja na njihov nalog, poslije gospodina kneza (Magretić, 2007., Džaja i sur., 2015.c.), dok je *Krčkim statutom* (1388.) bila propisana prodaja ribe po sljedećim cijenama: kamenice po 2 librice, bez repa i glave po 1 libru; golub – librice 3 po soldin 1, liganj – librice 2 bagatina 16; olig – 50 za soldin 1, sipe i hobotnice librice 2 za soldin 1. Svaka riba s kosti koja ima manje od librice, po 1 soldin librica, svaka riba s kosti koja ima više od librice, po soldin 1 i beč (Margetić i Strčić 1988., Džaja i sur., 2015.d.). U knjizi zakonskih propisa Dubrovnika iz XV. stoljeća (*Liber viridis*) opisane su neke

dužnosti za tadašnje kneževstvo Lastovo. Glavni ribolov starih Dubrovčana u 15. st. bio je lov na srdele (Basioli, 1958.).

Statut grada Skradina iz 14. stoljeća govori o ribarstvu s donjeg toka rijeke Krke u kojem se spominje noćni ribolov sa svijećom i sredstvima za plašenje ribe u cilju ribolova, koju još i danas susrećemo u ribolovu na ovom području. U njemu su propisana davanja ribara, koji su od svake lovine bili dužni najbolje ribe darivati gradskom knezu i sudcima, klasifikacija prodajnih cijena ribe za dvanaestak vrsta te mjesto i način prodaje ribe (ANONYMOUS, 2020.c.).

2.3.3. XV. stoljeće

Novigradskim statutom (1402.) propisan je način prodaje i cijena pojedinih vrsta riba. Svima se trebao dati podjednak iznos ribe, pa je određeno da ubuduće svi ribari kojima je dana u zakup daća za Palu i koji od Novigradske općine zakupe Palu, lokve i vode, u cijelo vrijeme korizme trebaju svu ribu koju ulove odnijeti u ribarnicu na novigradskom trgu i prodavati je tamo, a ne na drugome mjestu. U slučaju dozvole drugim ribarima da dođu loviti u spomenutim močvarama i vodama, trebalo im je dati na znanje da svu ribu koju su ulovili trebaju dovesti na prodaju kako je propisano (Lonza i Jelinčić, 2014., Džaja i sur., 2016.a.). Ribarska tragedija Hrvata na Jadranu započela je nakon 1409. prodajom Dalmacije Veneciji. Otrgnuti od svojega prirodnog zaleđa, dalmatinski su gradovi nazadovali, a Hrvatska je gubila svoja obilježja pomorske države koja je gospodarski nazadovala. Iz 1410. godine doznajemo o prvom izvješću o ribarstvu koje proistječe iz ugovora kojim je izvjesni Ive s otoka Murtera kupio ribarski brod (*vnam barcham piscariçam*) (ANONYMOUS, 2020.c.). Gradec je 1420. g. propisao cijene i način trgovanja te izdao propise o čistoći, gdje je bilo propisano da ribari koji su dovozili svježu ribu ne smiju je ostavljati u domovima, nego je trebaju prodavati stojeći na trgu do tri dana. Kad su ih donosili u košarama, trebali su ih držati izložene za prodaju u četrdesetnici do zvonjenja velikog zvona. Preostalim ribama koje nisu bile prodane općinski je glasnik, na zapovijed dekana, rezao repove. Prodavatelji rakova bili su dužni za jedan denar davati 12 većih i 24 manja raka. Tko to nije poštovao, ostajao je bez rakova. Gradsko poglavarstvo grada Zagreba donijelo je odredbu o prodaji ribe po kojoj gradski ribari koji su stanovali na lijevoj obali Save nisu smjeli kupovati ribu od prekoslavskih ribara, u suprotnom im se ona oduzimala. Svaki je ribar morao prodati sve ribe koje je uhvatio. U korizmi, kad se nije smjelo jesti drugo meso osim ribe, ribari su smjeli na trgu sv. Marka prodavati ribu i poslijepodne,

sve dok ne zazvoni zvono koje građane poziva na propovijed (Horvat, 1942.). U najstarijem zapisu o lovu i soljenju srdela na istočnom Jadranu (1421.) spominje se Stijepo Franov iz Stona, koji je 14. svibnja 1421. sklopio ugovor s Tomasom Lorenzom, pok. Iva iz Barija, s kojim se obvezao da će za njega pokupiti svu slanu srdelicu. To je znak da je početkom XV. st. bilo razvijeno soljenje srdela. Da bi to zaštitila, a i spasila ribu od smrzavanja, dubrovačka je vlada 5. listopada 1429. izdala zabranu lova unutar solane. Odredila je i da vrata solila cijelu zimu moraju biti otvorena, da se riba, kad nastupi studen, može povući u Mladine. Iako je vlada zaprijetila globom, bila je prisiljena ovu zabranu ponoviti 29. siječnja 1434., povećavajući globu na 25 perpera i zatvor dok se ovaj iznos ne isplati. Stonski knez i oficijali solane dužni su paziti da se ova zabrana provodi, inače bi i sami potpali pod tu globu (ANONYMOUS, 2020.d.).

Statutom paške općine (1443.) propisano je da ni jedna osoba ne smije prodavati ribu na drugom mjestu osim u paškoj ribarnici, pod prijetnjom globe i gubitka ribe. Nitko tko želi prodavati ribu nije ju smio istovariti ni pristati na drugome mjestu osim na općinskom molu. Nije smio istovariti dio ribe za prodaju ni onaj dio koji se neće prodavati, ni početi prodavati ribu dok je svu ne istovari iz barke na ribarnici. Nije smio dijeliti ribu nigdje drugdje osim u ribarnici ili na paškom molu (Čepulo 2011., Džaja i sur., 2016.b.).

Mitničarina se u Zagrebu 1481. g. za kola sušene ribe plaćala 7 denara, a svježe ribe 4 denara. Susedgradski vlastelin Andrija Hening zagrebačkom je trgovcu zaplijenio morsku ribu u vrijednosti od 17 forinti zato što nije želio platiti maltarinu, odnosno taksu koja se plaćala za prolaz feudalnim imanjima (Horvat, 1942.). Iz 1487. g. postoji izvješće prema kojemu u Prokljan i okolicu Šibenika zalaze velike tune. Veliko vijeće Dubrovačke republike 12. rujna 1492. treći put donosi zabranu o lovu unutar solane pod prijetnjom znatno većih globa za prekršitelje. Ovoga puta u zabranu su bili uključeni knez i oficijali, što znači da ni oni sami nisu poštovali odluku vlade. Ako bi knez prekršio zabranu, morao je platiti 100 perpera, oficijali 50, a ostali 25, a osim globe svaki je prekršitelj morao izdržati kaznu zatvora dulje od 4 mjeseca. Ako pisar solane taj prekršaj ne bi prijavio, bio bi otpušten iz službe (ANONYMOUS, 2020.d.).

2.3.4. XVI. stoljeće

U XVI. stoljeću počinje se razvijati lov na malu plavu ribu mrežama potegačama pod svjetlom, pa u XVII. i XVIII. stoljeću, osobito u nekim gradovima kao što su Piran,

Izola i Rovinj, započinje industrijska prerada ribe (ANONYMOUS, 2020.a.). Smatra se da je Europa domovina uzgoja šarana, i to uz Donji Dunav već od 1500. g. (Bojčić i sur., 1982.). Prema odredbama *Pulskog statuta* (1500.) nijedna osoba bilo kojeg staleža nije smjela loviti ribu ili dati je loviti u luci u Puli s pomoću mreže granate ili mreže codra. Također, ni jedna osoba, bilo kojega staleža, nije smjela spuštati mreže za tunje ili ine mreže škodljive tunju, niti dati da se spuštaju u vrijeme tunolova u pulskoj luci, dakle od sv. Pelegrina koji graniči s uvalom Smokvica sve do uvale Potok. Pulskim statutom propisana je cijena pojedinih vrsta riba. Svježa riba nije se smjela prodavati ako nije bila na pulskoj općinskoj ribarnici. Trilje, lubeni, ugori, lovrata, sorkli, zubaci, glaveši, jegulje velike, listovi, kovači, tunji cipli i škarpine prodavali su se cijele godine po cijeni od 1 solda malih za libru. Tijekom korizme prodavali su se po cijeni od 16 denara za libru. Ribari su bili dužni prodavati libru vrane, lepe, konja, korbeta, snjura, arbuna, fratara, skrpuna, cipli, palamida, skuša, pauka, cača, ušata i lokarda, smokava i iglica u tijekom cijele godine za 1 sold, a tijekom korizme za 14 denara. Također, pice, salpe, malodizi, kantare, lokarde, tabinje, brugi i ostala sitnija riba cijele se godine prodavala za 10 denara, a u vrijeme korizme za sold. Raže, morske mačke, kadeli, sklata i voline ribari bili su obvezni prodavati cijelu godinu za 6 denara, a za korizmenog vremena po cijeni od 8 denara. Sipe, lignje i hobotnice prodavale su se odoka kako se prodavao riblji sitniš zahvaćen mrežom potegačom, osim gavuna. Stotinjak gavuna prodavalo se cijelu godinu za 2 solda, a menule su se prodavale također cijelu godinu, njih 32 za 1 sold, u korizimi 20 menula za sold. Ribari su bili obvezni i dužni svu ribu koju ulove dopremiti u jednom mahu u ribarnicu, a ne u više navrata. Također, bili su obvezni vagati i prodavati ribu onoj osobi koja je prva od njih zatražila. Tko je prvi zatražio ribu, njemu se trebala prodati. Ribari su bili obvezni prodavati ribu na libru ili na polovicu libre, a ne na manju težinu, ne upropašćujući je ipak niti sijekući neke riblje vrste osim raža, kadela, sklata, bujina, koje su se mogle slobodno sjeći radi prodaje. Ribari nisu smjeli slati ribu u nečiju kuću, niti je bilo kako nositi, nego su je bili obvezni dopremiti na općinsku ribarnicu samo onako kako je propisano. Nisu smjeli prodavati ribu po cijeni višoj od propisane, a slobodno su je mogli prodavati po nižoj cijeni kad su to htjeli. Svaki ribar koji se upuštao u otkup ribe bio je obvezan i dužan za uzdržavanje građana ostaviti trećinu sve ribe koju je kupio kako bi je bilo za vlastite potrebe, dok je ostale dvije trećine smio izvesti i otpremiti u Mletke (Mandić, 2007., Džaja i sur., 2018.a.). Iz ugovora iz 1503. proizlazi da je jedan Murterin Šime Ratkić

kupio od šibenskog trgovca Filipa Rudatovića ribarski pribor za lov uz pomoć svjetla (*vnus capse et luminarii a piscando*) (Mandić, 2015.).

Dana 30. kolovoza 1512. Jerolim Capello piše vladi u Veneciji da je posjetio generalnog providura Gistignana, koji se nalazio s galijom u luci jednog opljačkanog sela Vlaka, u kojemu je opljačkano 4 do 5 tisuća slanih srdela, a isto toliko i skuše (ANONYMOUS, 2020.e.). U Turopolju je 1521. g. nađen Čunčićev list koji ima status oporuke koja nasljednicima daje pravo ribolova (Stubičan, 2006.). Dubrovčani, s ciljem da zaštite ribarstvo 1521. g., donose zakonske propise kojima se zabranjuje lov na malu i nedoraslu ribu u uvalama Gruža, Rijeke Dubrovačke i Zatona tako da zabrane upotrebu mreža s gustim okama u ribarenju (Basioli, 1958.). Od 23. svibnja 1527. sačuvan je spis u kojemu Petar Quirino, knez i providur Hvara, rješava spor zadržavajući dosadašnje pravo lova osim strancima koji, za razliku od mještana Visa i Hvara, ne plaćaju namete i ne idu na javne radove (Novak, 1952.).

Riječkim statutom (1530.) propisan je način prodaje ribe. Predviđeno je i određeno da ni jedan ribar ni drugi prodavač ribe u gradu Rijeci ne smije prodavati ribu u čamcu, nego je dužan odnijeti ili dati da se riba odnese na uobičajeno mjesto kod klaonice, gdje se prodaje, a ne na bilo koje mjesto. Prodavatelji ribe bili su dužni prodavati uz niže napisanu cijenu i ne drugačije. Riba s ljuskama, koja je manje težine od jedne libre, prodavala se od Uskrsa do poklada, svaka libra po 3 beča, a u vrijeme korizme po 2 soldina naveliko. U tu ribu ubrajali su se: šfolje (listovi), oblići, iverak i svaci. RIBE, sopi, pa i kantri i kantroni prodavale su se po nižoj cijeni. Riba težine manje od jedne libre, uhvaćena udicom, mrežom ili na drugi način, prodavala se po soldin za libru, izuzevši trbušinu, koja se prodavala po 16 dinara dok god se sjekla po volji. Ostala manja riba prodavala se odoka, osim u doba korizme kada se prodavala po 1 soldin za libru. Palamide su se prodavale odoka. Riba volovina, bez oderane kože, prodavala se po 6 dinara za libru. Riba trata, kada su njih četiri težile 1 libru, prodavale su se kao ostale ribe s ljuskama. Raža, nakon što se skine rep, prodavala se po 1 soldin za jednu i pol libru. Nitko nije smio unositi ribu izvan grada Rijeke ili distrikta radi prodaje na mjesta koja nisu podložena kralju, bez dozvole vlade, pod kaznom od 5 libara. Ribari koji su lovili ražu izvan riječkoga područja, bili su dužni svakog tjedna najmanje jedan put doći s uhvaćenom ribom u Rijeku radi prodaje, a bilo je određeno i da ribari u doba kad se love škombri trebaju loviti svi zajedno, od polovice mjeseca travnja do polovice mjeseca srpnja te nisu smjeli smetati jedan drugomu kod ribarenja. U doba kad se

dopuštalo meso, škombri su se prodavali šest komada za jedan soldin, i u drugim danima posta, a petkom i subotom po 5 soldina. Nitko nije smio kupiti ribu za više od navedene cijene, jer bi mu se zbog toga kupljena riba oduzimala i kažnjavalo ga se s 5 libara. Tužitelj je imao trećinu osude i držao se u tajnosti. Iz poštovanja prema gradskim službenicima svaki je prodavatelj trebao prvo ribu prodati velemonožnom gospodinu kapetanu i uglednom gospodinu vikariju te gospodi sucima grada Rijeke. Tko god bi uskratio prodati ili nije izabrao i nije sačuvao bolju ribu za te službenike radi njihova izbora, kažnjavao se kaznom od 40 soldina (Herkov, 1948. i Džaja i sur., 2018.b.). Lov srdela na istočnoj obali Jadrana snažno se razvio u XVI. st. primjenom mreža potegača pod svjetlom te mrežama stajaćicama, sardelarama. Ribari sa šibenskih otoka lovili su početkom XVI. st. srdele i izvozili ih usoljene na zapadnu obalu Jadrana. Murterani su nadničarili za druge ribare, o čemu svjedoči ugovor iz 1553. g., u kojemu stoji da Murterin Šime Cvitulović daje svog sina za radnika (slugu) ser Jakovu Grižiniću, da mu služi jednu godinu na žirjanskom ribolovištu (*ad pisceriam Azurorum*). Sigurno je da su u početku Murterani ribarili u morskom prostoru oko samog otoka Murtera, no s vremenom se otiskuju i preko pučine, do Kornata (ANONYMOUS, 2020.c.).

Dana 3. prosinca 1556. barun Krsto Ungnad pokušao je gradu Varaždinu oteti pravo ribolova u tzv. Suhom Zatonu, kad je sa svojim ljudima oteo ribe ribarima u vrijednosti od 50 forinta (Horvat, 1993.). Sindik za Dalmaciju i Albaniju Giovanni Battista Giustigano navodi da se u Visu lovi velika količina srdela te da je jednoga dana 1553. g. ulovljeno tri milijuna srdela (ANONYMOUS, 2020.f.).

Dana 13. srpnja 1557. doznajemo za napad na bračke ribare koji su lovili oko Hvara i Visa te dužd upozorava kneza i providura da im moraju dopustiti ribarenje i da se mora poštovati naredba generalnog kapetana mora. Od 18. srpnja 1579. doznajemo da je nakon saslušanja svih strana Knez i providur odbio molbu vlasnika trata Bračana koji imaju pravo uzeti *konserve* u Hvaru, Starigradu, Vrboskoj, Jelsi i Visu. Dana 2. lipnja 1589. u proglasu kneza i providura Antuna Longa ublažava se prije izdana naredba o lovljenju pomoći mreža sardelara na mjestima gdje love velike mreže, to jest dopušta se lov na srdele pod uvjetom da se mreže bacaju deset koraka od velikih mreža, to jest da ih ne ometaju. Dana 28. rujna 1590. dužd je zaprimio dva pisma od hvarskog kneza i providura u kojima se navodi da je uhićeno 17 Lastovljana, dubrovačkih podanika, te da su odvedeni na galiju, jer su pucali i svađali se s Komižanima,

mletačkim podanicima za vrijeme lova u vodama oko Velikog Sušca. Nakon toga dužd nalaže da ih se oslobodi, a da se dva do tri ispituju da se opravdaju od optužbe (Novak, 1952.).

U 1592. godini dolazi do spora zbog prava Sušca (gdje su Lastovljani slobodno mogli loviti ribu mrežama vojkama) između lastovskih ribara, podanika Dubrovačke Republike i viških ribara, podanika Mletačke Republike (Basioli, 1958.). U jednom dopisu od 24. listopada 1592. godine dužd Pasqualis Cicogna izvještava hvarskog kneza Longu da su preko jednog agenta Dubrovčani zatražili da mletačka vlada dopusti da dubrovački podanici Lastovljani slobodno love ribu oko Sušca na što mletačke vlasti odgovaraju dopuštenjem pod uvjetom da ne ometaju mletačke podanike u tim vodama (Novak, 1952.).

Hvarski kancelar objavljuje proglas početkom svibnja 1593. da se svi oni koji su namjeravali ići na Palagružu u lov na ribu moraju sastati u Komiži 20. svibnja i predstaviti se svojim glavarima Franji Borčiću i Jakovu Bogdanu. Naime nitko nije smio krenuti u lov bez njihove dozvole, a u suprotnom je slijedila kazna od 18 veslanja na galiji okovanih nogu. Nitko nije smio sa sobom u lov voditi mladiće mlađe od 18 godina, osim onih koji taj posao rade kao i svaki drugi. Knez i providur Hvara Piero Longo piše Franji Borčiću i Jakovu Bogdanu da su 14. svibnja 1593. postavljeni za čuvare i upravljače onih koji će ići u ribolov. Dana 20. svibnja 1593. knez ih obavještava da ne smiju dopustiti da bilo tko krene, pod prijetnjom da će biti obješeni, a 7. lipnja 1593. knez je naredio Jakovu Bogdanu i Franji Borčiću da ih svi moraju slušati. Oni koji nisu slušali trebali su biti svezani i poslani u zatvor u Hvar. Nekoliko dana poslije knez naređuje placarijima Visa i Komiže da svi koji misle ići u lov sljedećeg mraka, moraju krenuti zajedno, ni prije ni poslije glavara.

Iz dopisa od 20. veljače 1596. vidljivo je da dužd Marin Grimani naređuje knezu i providuru Hvara Marku Barbaricu da ne dopusti Bračanima loviti ribu u vodama Hvara i Visa te ako bude takvih slučajeva, da se moraju spriječiti (Novak, 1952.).

Dana 12. kolovoza 1597. Komižani su se žalili da ih Lastovljani ometaju u ribolovu oko Sušca te je zbog toga knez Lastovljanima naredio da dopuste mletačkim podanicima slobodan ribolov u spomenutim vodama, pod prijetnjom kazne veslanja u galiji na pet godina okovanih nogu. Kako bi se izbjegle nesuglasice, trebalo je ždrijebom odrediti mjesta lova, a onaj tko ne bi pristao na to kažnjavao se gubitkom prava lova u tim vodama. Dana 13. svibnja 1598. dužd Marin Grimani naredio je knezu i providuru Hvara da ne dopusti da mletački podanici Lastovljani ometaju ribolov oko Sušca te da

zajedno kockom odrede mjesto lova. Knez i providur Hvara 22. srpnja 1598. naređuje placarijima Visa i Komiže da oni koji idu u ribolov oko Sušca ne smiju loviti vojkama ni malim mrežama, koje se zovu sardelare, na položajima gdje se love srdele tratama (velikim mrežama). Onaj tko bi to prekršio kažnjavao se kaznom od 18 mjeseci veslanja na galiji, s nogama u olovu. Dopuštalo se da vlasnici bace sardelare iza velikih trata (Novak, 1952.).

2.3.5. XVII. stoljeće

Knez i providur Hvara 24. srpnja 1600. naredili su svim ribarima, a posebno Lastovljanima, da ne ometaju ribolov oko Sušca te da se dogovore oko mjesta lova. Onaj koji bi tu naredbu prekršio, kažnjavao se s 5pet godina veslanja na galiji okovanih nogu. Dana 16. srpnja 1601. knez i providur Capello naredio je da svi vlasnici trata koji su lovili oko Sušca trebaju isplatiti troškove parnice s Lastovljanima, onim Komižanima koji su te troškove platili. Ribar koji bi lovio ribu na Sušcu, a nije podmirio svoju obvezu, kažnjavao se s 25 dukata (Novak, 1952.).

Knez Capello 13. siječnja 1603. odlučuje da ako vlasnik trate uzme ribare kao drugove, svičare, ili drugove svičara, ili privremene vlasnike, i onaj koji uzme kaparu, a poslije uzme novac od drugih, kažnjava se s 25 dukata koji su se dijelili u tri dijela od kojih je jedan davan prijavitelju, drugi glavnom vlasniku, a treći komunalnoj blagajni. Vlasnik trate koji je kao drugi platio kaparu, nije smio tog ribara uzeti u službu, nego je taj ribar trebao služiti onomu koji mu je prvi dao kaparu, i to cijelo ljeto za vrijeme lova na srdele. Kad lov završi i ako ribar do Božića vrati cijeli dug vlasniku trate, tek je tada bio slobodan, ali ako do tog roka nije platio dug, dužan je sljedećeg ljeta služiti u družini trate svog zajmodavca (Novak, 1952.).

Knez i providur Contarini 26. travnja 1604. naredio je placarijima Visa i Komiže da obavijeste vlasnike mreža sardelara da ne smiju loviti s njima, pod uvjetom kazne oduzimanja mreža i lađe. Oni koji su se željeli služiti mrežama sardelarama morali su u roku od osam dana doći u Hvar i prijaviti se kancelariji komune da se zna koliko ih ima te da se odredi način kojega se trebalo držati u ribolovu (Novak, 1952.). Knez i providur Hvara Pietro Civran 18. kolovoza 1606. zabranio je lov mrežama sardelarama jer takav ribolov oštećuje i državu i komunu, zbog čega se smanjuju prihodi od poreza, a tu je zabranu 18. listopada 1608. potvrdio generalni providur Filip Pasqualino. Vijeće Umoljenih u Veneciji 9. srpnja 1611. potvrdilo je sporazum između pučana i plemića

Hvara o zabrani ribolova sardelarama, a istoga su dana stanovnici Visa i Komiže tražili dozvolu generalnog providura za lov ribe sa sardelarama oko Sušca i Palagruže jer to rade ribari iz Puglie, dok oni ne smiju iako su odavno potvrdili svoju odanost Republici (Novak, 1952.).

U 1610. g. u Varaždinu je libra ribe plaćana po 4,5 denara (Filić, 1968.), a 1612. g. cijena jedne libre slatkododne ribe bila je 7 denara, a haringe 4,5 denara. U Varaždinu je 1629. g. cijena jedne funte slatkodne ribe bila 16 denara, 1,5 pinta masla plaćana je 54 denara (Džaja i sur. 2020.).

Generalni vikar Antonio Belegno 30. svibnja 1617. naredio je da se zabrani ribolov sardelarama oko Komiže jer će u suprotnom biti zaplijenjene mreže, lađa i ulovljena riba. Izricala se kazna vožnje od tri godine u galiji okovanih nogu (Novak, 1952.). Knez i providur Donado 10. srpnja 1617. naredio je placariju Komiže da pozove Franju Vitaljića i Franju Mladinea da pod prijetnjom novčane i tjelesne kazne u roku od 2 dana donesu u kancelariju sav prihod od ribe ulovljene na položaju Trešijavac, koji je pripadao ribarima s vojgama, a oni su ih svojom voljom oduzeli i zadržali. Tada je Franji Girardiju, Vinku Fiolu i Alvižu Tmdjaniću naređeno da vrate novac koji se nalazi kod njih, a dolazio je od spomenutog ribolova (Novak, 1952.). Generalni providur Viener 26. kolovoza 1617. naredio je da u svrhu budne pažnje ribari koji love na Sušcu, Velikoj Luci na Visu, na Biševu i na Palagruži moraju imati naoružanu posadu kojoj je svaka ribarska lađa dužna dati jednoga čovjeka.

Knez i providur Hvara Gabrijel Bembo 28. veljače 1621. rješavao je molbu sudaca i difensora hvarske komune koji su tražili za 20 godina 1/3 ribe koja se lovi na pošti Trešijavac, na otoku Braču, da pripadne crkovinartsvu hvarske katedrale, u prvom redu za gradnju fasade, a i za druge potrebe.

Knez i providur Lipamano 2. srpnja 1624. naredio je da svi oni koji love ribu na Palagruži moraju čuvati propisanu stražu i slušati glavare pod prijetnjom da izgube pravo lova. Nitko nije smio poći na strane lađe koje bi tamo došle da izbjegne pojava zaraznih bolesti.

Knez i providur Marin Sagredo imenovao je 20. svibnja 1625. Ivana Galeota zapovjednikom straža na otoku Palagruži kojemu su trebali biti pokoreni svi ribari koji su trebali čuvati stražu. Morali su paziti pojavljuje li se na pučini neka velika lađa ili galija. Ako se pojavi, zapovjednik je trebao narediti da se digne toliko dimova koliko ima lađa, a po noći zapali toliki broj vatri (Novak, 1952.). Ta je naredba potvrđena ponovnim naređenjem kneza i providura Giovannija Minija 20. svibnja 1631., da Ivan

Bogdan odmah krene na otok Palagruža gdje se trebao brinuti za stražu, i to dvostruko, i danju i noću. U slučaju da se uoči neka lađa, odmah je trebao dati znak, danju dimovima, noću vatrom, istodobno šaljući u Hvar jednu naoružanu lađu koja će obavijestiti vlast o tome. Naredbom od 31. svibnja 1632. navedeno je da se onaj koji ne sluša glavara kažnjava oduzimanjem života. Dana 2. srpnja 1632. knez i providur Venier piše poglavaru Palagruže Ivanu Bogdanu da se ne čuvaju straže kako je propisano i da se izbjegne bilo kakav susret i napad neprijateljskih ratnih brodova. Nalaže mu da zabrani da bilo tko daje znakove vatrom za bilo koju svrhu.

Knez i providur 16. srpnja 1632. zabranjuje svakomu tko ide na Palagružu da sa sobom vodi dječake mlađe od 12 godina. Odlukom vijeća četrdesetorice zabranjuje se u vodama hvarske komune loviti srdele sa sardelarama, koje nitko nije smio držati ni na lađama ni drugdje pod prijetnjom kazne od 100 dukata i naknade štete, uz služenje na galiji okovanih nogu tri godine. Žene ili djeca tri će se puta išibati oko mjesta gdje je počinjena krivnja i zatim će biti prognani iz toga mjesta i teritorija i 15 milja daleko od granice na 10 godina (Novak, 1952.).

Knez i providur Barbarigo daje Ivanu Bogdanu titulu kapetana 7. svibnja 1634. kao i pravo da kazni one koji ga ne slušaju na smrtnu kaznu, a 21. lipnja 1636. knez i providur Marcello javlja Ivanu Bogdanu da je potvrđena vijest da se pored Bara nalazi sedam neprijateljskih ratnih lađa. Pod prijetnjom kazne smrti trebalo je postaviti marljive straže i, u slučaju da se otkrije neprijatelj, jednu je lađu trebalo poslati na Hvar pod prijetnjom smrtne kazne svima koji su za to obvezni (Novak, 1952.).

Knez Marcello 1636. zabranjuje lov sardelarama te je naredio da svi koji imaju te mreže trebaju ih predati u roku od 15 dana u kapetanovu kancelariju. Onaj tko to ne bi učinio, kažnjavao se kaznom od 100 dukata, od čega je polovica pripadala prijavitelju. Dana 16. svibnja 1637. daje se predstavka prokuratora Komiže, glavara Palagruže, u kojoj se navodi da je stanovništvo Palagruže brojno, ali jako siromašno, i većinom se hrani ribom. Većina je njih siromašna pa nije mogla kupiti velike mreže već bi se više njih ujedinilo i kupilo male mreže koje na Visu nazivaju sardelare. Isti mole da se Palagružanima dopusti lov sardelarama. Knez i providur Hvara Soranzo 16. svibnja 1637. naredio je placariju Komiže da se svi oni koji su zainteresirani za mreže sardelare u roku od 20 dana jave u Hvar knezu i providuru podnoseći svoje spise koji se odnose na to (Novak, 1952.).

Godine 1637. Dubrovčani su zabranili loviti ribu korčulanskim ribarima oko otoka Mljeta (Basioli, 1958.). Carinici i poreznici Hvara i Visa 25. kolovoza 1638. podnijeli su

predstavku knezu Hvara ističući svu štetu mreža sardelara, i za Hvar i Vis, ali i za Palagružu. Navode da se ovim mrežama riba uplaši zbog čega je smanjen ulov, a time i porez državi i komuni. Generalni providur Mocenogo 29. ožujka 1639. opisuje gradnju i stanje komiške utvrde koja se gradila novcem od ribolova. Na početku XVII. st. razvio se oko otoka Cresa i Lošinja velik industrijski lov srdela. Rovinjski franjevac Pelizzer, koji je putovao u 1640. godini, opisuje ribolovne prilike na Visovačkom jezeru. Navodi da se love velike pastrve, koje su oblikom i veličinom slične lubinama sa zapadne obale Istre, a franjevci s otočića u jezeru Visovcu su imali isključivo pravo ribolova. Generalni providur Dalmacije i Albanije Grimini 1644. g. izvijestio je da je najveći prinos Visa i Komiže ribarstvo. Knez i providur Hvara Balbi 1. veljače 1645. naredio je blagajniku i blagajnicima plemića i puka da svotu koja se te godine ubrala od riba na pošti Trešijavac predaju crkovinara hvarske katedrale za gradnju crkve. Od 7. travnja 1646. potječe podatak koji govori da je od prihoda pošte Trešijavac prikupljeno 210 dukata na raspolaganju hvarske katedrale (Novak, 1952.).

U Varaždinu je 1660. g. jedna funta ribe stajala 5 denara (Filić, 1968.).

Dužd Micheli 18. ožujka 1672. naredio je generalnom providuru Dalmacije i Albanije te knezu i providuru Hvara da zabrani Jerolimu Vitaliju da sprječava komiške ribare u ribolovu oko Visa, Biševa, Sv. Andrije i Palagruže. U dokumentu iz 1682. g. navodi se da se ribarima Murtera, Pašmana i Ugljana zabranjuje dolazak na saljska lovišta srdela u Kornatima. Saljani su, naime, tada imali isključivo pravo ribolova u Kornatima. Generalni providur Cornaro 12. ožujka 1688. rješava spor između Komižana i poreznih organa po kojemu Komižani nisu trebali unaprijed tražiti dozvolu pri prijenosu ribe iz jednoga u drugi magazin, ali to su trebali učiniti kad su prenosili ribu na obalu da je ukrcaju. Osoljena riba jedanput je pregledavana u kući, a ona na lađi kad god je to zatražila carinica (Novak, 1952.). Godine 1689. generalni providur Alessandro Molin, na zamolbu Saljana, ponovno je zabranio stanovnicima otoka Murtera, Pašmana i ovaj put Iža dolazak bilo kakvim vrstama mreža na kornatska lovišta. Sukobi sa Saljanima oko prava ribolova u Kornatima tijekom vremena sve su se više pojačavali (ANONYMOUS, 2020.c.).

2.3.6. XVIII. stoljeće

U 1699. godini pokrenut je sudski postupak protiv jednog ribara zbog uskraćivanja podavanja tuna knezu. Tek su početkom 19. st. ukinuti ti teški tereti

tunolovaca. U 18. st. u Stonu od 36 komada ulovljenih tuna, stonskome knezu davala se polovica, to jest 18 komada, od čega je on jednu trećinu ili 12 riba slao Malom vijeću, a preostalih 6 riba davao je biskupu i drugim službenicima u Stonu. U slučaju da su ribari uhvatili veći broj ribe, oni nisu morali dati više od 18 komada (ANONYMOUS, 2020.g.). Najvažnije mjesto u istarskom ribolovu imaju Rovinjani, čija se ribarska privreda jako razvila u XVIII. st., a time je stvorena glavna materijalna osnova napretka rovinjskoga stanovništva. Od 23. svibnja 1703. nalazi se potvrda trgovca slanom ribom u Komiži da se na mjestima gdje se nije mogla loviti riba velikim mrežama, lovilo malim lađama, te da se ljeta prije tog ulovilo 7000 srdela (Novak, 1952.). U knjizi *Diversi di Stagno* iz 1707. g. nalazimo prvi opis vučenja brušketa za lov tunja, kad se prema zapisnicima upotrebljavalo sedam mreža, 1751. g. 16 mreža, a 1799. g. brušket je vuklo 18 mreža za tunje. Brušketom za lov tunja određivali su se dani kad će koji vlasnik imati pravo lova. Knez preporučuje molbu Komižana koji love sa sardelarama, što će dužd Mocenigo 5. svibnja 1708. potvrditi te dopustiti ribolov sardelarama oko Sušca, Palagruže i sv. Andrije. Generalni vikar Vendramin naložio je da se ide u lov na ribu u ona mjesta koja su im brušketom određena jer je u suprotnom kazna bila 100 dukata (Novak, 1952.). Nalog Tribunjanima da ne ometaju ribare iz Salija i drugima iz drugih jurisdikcija izdan je 24. srpnja 1710., a slični su nalozi u tom periodu izdani i ribarima iz Murtera, Žirja, Prvića i Zlarina.

Knez i providur Hvara Antonio Diedo 6. studenoga 1711. naveo je da oni koji love ribu parangalima trebaju plaćati uredovan porez, dok su oni koji su lovili ribu ostima i vršama bili slobodni. Zbog svega knez je donio odluku da lov parangalima ne podliježe nikakvim porezima. Knez i providur Hvara Loredan izvijestio je Vijeće desetorice što je poduzeo protiv ribara sa sardelarama. Govori o ekspediciji koju je protiv njih organizirao i kako je naišao na družinu kojoj je na čelu bio podđakon, a u sukobu su stradali đakon i njegov brat. Generalni providur Mocenigi 23. studenoga 1718. rješavao je molbu u kojoj je iznio da porez trebaju plaćati po količini ulovljene ribe, a ne po nosivosti lađe. Poreznici na Komiži trebali su se držati posebnog namještenika koji je trebao prisustvovati utovaru. Knez i providur Hvara Pasqualigo piše Vijeću desetorice u Venciji da je svima onima koji su solili ribe srdele naredio da hvarskoj komuni ribari trebaju u roku od tri dana prijaviti Kneževoj kancelariji pod prijetnjom gubitka posoljene ribe, a knez je to produljio na osam dana (Novak, 1952.). Knez i providur Grimini naredio je Višanima koji imaju mreže sardelare da ne smetaju Komižanima koji s

takvim mrežama love oko Sušca, Palagruže i Sveca jer im je taj lov izričito dopušten. Knez i providur Trevisan navodi u jednoj parnici da mještani Splita ne smiju loviti ribu u vodama Hvara jer bi u tom slučaju morali stanovati na Braču i plaćati porez na ribolov koji ne ide državi, nego komuni. Stanovnici dalmatinskog primorja pozvani su 18. prosinca 1748. da se posvete lovu na koralje, a u tu je svrhu trebalo ishoditi dozvolu od vlasti. Dana 2. ožujka 1749. Komižani su molili da njihov privilegij na lov sardelarama ostane i dalje, a da se Višanima taj privilegij ne dopusti. Bio je zabranjen lov sardelarama u Hvaru kao i držanje tih mreža 26. studenoga 1749., a 29. studenoga 1749. zadržana je postojeća naredba lova riba sardelarama (Novak, 1952.). Braća Nikola i Pavao Marđešić 27. siječnja 1749. tražili su dozvolu da naprave oltar u crkvi sv. Roka u Komiži, i to troškom od 50 zlatnih cekina od prihoda svojih mreža, ali su 10. svibnja 1753. odustali od ovog ugovora. Knez i providur Hvara Segredo zabranio je ribarima Visa da u ovim posljednjim mrakovima love u vodama Komiže pod prijetnjom globe od 500 dukata. Kolegij XX Savij izabran od Senata naložio je knezu i providuru Hvara da zabrani svakome, a posebno zakupcima carina i poreza, sprječavanje Komižana u lovu srdelama na otocima Sušcu, Palagruži i Svetom Andriji. Generalni providur Grimani zabranio je lov sa sardelarama i ukinuo je dekret od 5. svibnja 1708. po kojemu su Komižani mogli imati ove mreže za lov na otocima Sušcu, Palagruži i Svecu. Generalni providur naredio je da u roku od 15 dana poslije ovog dekreta oni koji imaju sardelare trebaju ih donijeti na raspolaganje vlasti (Novak, 1952.). Generalni providur Grimani poslao je providuru i knezu Hvara zabranu za sardelare 15. kolovoza 1756. godine. Na Hvaru je 27. studenoga 1756. generalni providur Contarini naredio da onaj tko ima male mreže sardelare, nazvane vojge, treba ih u roku od 15 dana predati knezu Hvara. Generalni providur Dalmacije i Albanije dopustio je lov sardelarama za 11 porodica u vodama Sušca, Palagruže i Sveca (Novak, 1952.).

U 1762. godini jedan je Francuz izvijestio o veoma lošem stanju ribarstva u području Dubrovnika, ne zbog toga što nema ribe u moru, već zbog što nema dovoljno alata za ribolov. Navodi da je cijena ribe previsoka te je tražio izradu velikih mreža, mandragon, namijenjenih za lov tuna i polanada (Basioli, 1958.). Komižani su 30. travnja 1773. molili vladu u Veneciji da im dopusti ribolov sardelarama na području Sušca, Palagruže i Sveca jer svi druge love. Ivan Kurcelačić nudio je za šestogodišnji zakup pošte Trešijavac hvarskoj katedrali 500 lira godišnje (Novak, 1952.). Oni koji su lovili ribu

srdelu nisu je smjeli loviti za vrijeme mjesečine jer je lov trebalo zaustaviti prije mjesečine te s njime započeti tri dana poslije punog mjeseca.

Francuski konzul 1766. g. navodi da je more puno ribe, a ribarnice su prazne, uz napomenu da je nekad izvoz slanih srdela bio 300 000 libara, a danas svega četvrtina od toga. Ribari odustaju od posla jer moraju kao najamninu loviti ribu za plemiće pod veoma teškim uvjetima (Basioli, 1958.). Knez i providur Hvara 12. travnja 1785. naložili su da se svi ribari Hvara i Visa obavijeste kad će se obaviti bruškit koji se nije smio obaviti prije punog mjeseca, pod prijetnjom kazne od 500 dukata. Dužd Rainerius knezu Hvara nalaže strogu zabranu sardelarima. Jakov Zuanić u svoje ime i u ime svoje braće izjavljuje da nije dao nikakav pristanak na molbu vlasnika trata da se zabrani sardelare. Župnik Komiže Marija Vranjican izjavljuje da se manje sposobni ribari bave tratama, a sposobniji ribari bave se sardelarima (Novak, 1952.). Dubrovačka Republika donijela je 1786. g. zakonske propise koji su trebali sanirati loše stanje u uzgoju kamenica (Basioli, 1958.). Otok Prvić u travnju 1792. imao je 79 brodova te 56 lađa za lov srdele i gavuna (ANONYMOUS, 2020.c.). Prema popisu ribarskih brodova i alata napravljenom po naredbi šibenskoga kneza 1792. godine bilo je na čitavom otoku Murteru 80 ribarskih brodova za mali obalni ribolov i 43 gajete za mreže potegače za lov gira. Od tog broja Murter je imao 19 brodova i 9 lađa za lov srdela i gavuna (ANONYMOUS, 2020.h.). Prema specijalnom izvještaju o broju lađa na području šibenskoga kotara iz travnja 1792. Jezerani su imali 25 brodova i 7 ribarskih brodova za lov srdela i gavuna. Prema istom izvještaju Betina je imala 11 brodova i 15 lađa za lov srdele i gavuna. Brač je 1797. g. imao 90 velikih brodova. Dana 24. rujna 1799. na osječkom trgu funta ribe prodavala se po 3 novčića, a 16. siječnja 1800. u Osijeku je funta ribe prodavana za 2 novčića, 1,5, pa i 1 novčić (Rapić, 2008.).

Na sjednici Velike županijske skupštine 11. prosinca 1758. u Vukovaru je iznesen prigovor Lovre Marczibanyja na šume vlastelinstva Kamenica gdje je zabranjen lov i ribolov (Sršen i Dobrica, 2014.). Na sjednici Male županijske skupštine održane 16. srpnja 1766. u trgovištu Vukovar iznesena je naredba o rasvjetljivanju i rješavanju prijepora u vezi s ribnjakom između Petrovaradinskog i vlastelinstva Kamenice te su pozvani oni koji su sudjelovali u izmjeri granice 1749. godine. Na sjednici Male županijske skupštine 28. listopada 1768. na posjedu Berkasovo dan je nalog Hrvatskoga kraljevskog vijeća zbog toga što ljudi u rijekama namaču lan i konoplju, dolazi do plavljenja i odumiranja ribe, a ako tu vodu piju životinje, razbole se. Potrebno

je naći rješenje kako bi to ljudi i dalje mogli raditi. Moli se županija da predloži rješenje (Dobrica i Posedi, 2015.). Na sjednici Male županijske skupštine održane 16. srpnja 1766. u trgovištu Vukovar razmatrana je molba vlastelinstva Kamenica da mu kraljica dodijeli ne samo ribnjak koji su tom vlastelinstvu oteli stanovnici Petrovaradina, nego da se otvori cesta u trgovištu Kamenica radi naknade za mlinove u posjedu građana Petrovaradina (Dobrica i Posedi, 2016.). Godine 1853. sagrađena je u mlinarskome brodogradilištu bracara od 11 tona, a 1854. dva broda od ukupno 93 tone. Druga dva broda sagrađena te godine bili su Mitridato od 48 tona i Union od 45 tona. Godine 1799. sagrađen je S. Biaggio od 47 tona, a 1862. Skenderbeg od 78 tona.

2.3.7. XIX. stoljeće

Godine 1803. u Osijeku se jedna riba prodavala po cijeni od 9, pa čak i 10 novčića. Opće društvo za zaštitu lova i ribarstva osnovano je 1881. g. u Zagrebu (Orban, 1981.). Prvo opće hrvatsko društvo za lov i ribarstvo registrirano je 30. lipnja 1891. godine. Iste je godine to društvo učlanjeno u Centralno društvo u Beču (Defilppis, 1997.). Od 1895. g. riba se nije smjela nanizana nositi ni držati, a ni otpremati (ANONYMOUS, 1895.). Godine 1906. navodi se da jedno jutro ribnjaka daje godišnje 170 – 200 kg šarana (ANONYMOUS, 1906.). U rujnu 1908. donesena je naredba prema kojoj je vlasnik živu i mrtvu ribu te rakove i školjke namijenjene javnoj potrošnji dužan dati pregledati po nadležnom organu koji je ustanovljivao jesu li navedene životinje zdrave i prikladne za ljudsku prehranu. Pečena riba za javnu potrošnju mogla se prodavati ako je pregledom u vrijeme prodaje proglašena zdravom. Ribe, školjke i rakovi uvijek su se pregledavali na mjestu dopreme odnosno prodaje, a posebno se pazilo na škrge jer se tu najprije pojavljuju znakovi truleži. Tamo gdje nije bilo ni veterinara ni liječnika, taj je posao obavljao razgledavač marve i mesa. Neprikladne ribe, rakove i školjke odmah je trebalo uništiti pod nadzorom dotičnog stručnjaka, odnosno povjerenika (ANONYMOUS, 1908.).

U ožujku je Okružnicom izvan snage stavljena Naredba prema kojoj se u Švicarsku mogla uvoziti perad, riba i divljač, kopernjak, mekušci, žabe i kornjače samo u čitavom stanju (ANONYMOUS, 1910.). Zabranjen je bio izvoz i provoz svakovrsne masti za jelo, pa i slanine, svježeg i priređenog mesa, kobasica od mesa i konzerva, divljači i

pernate divljači, svježe soljene ribe, sušene ribe i ribljih konzerva, jaja, kondenziranoga i sušenog mlijeka (ANONYMOUS, 1915.a.).

Ribe, rakovi i školjke koji su pregledom proglašeni neprikladnima za ljudsku prehranu odmah su se neškodljivo uklanjali. Ako stranka time ne bi bila zadovoljna, tražila je mišljenje veterinaru višeg čina koje je bilo konačno (ANONYMOUS, 1915.b.). Godine 1919. osnovano je Opće hrvatsko društvo za gajenje lova i ribarstva koje je promijenilo ime u Prvo opće hrvatsko društvo za gajenje lova i ribolova.

3. RASPRAVA

Iz priloženih literaturnih podataka proizlazi da je ribolov stara grana ljudske djelatnosti. Arheološki nalazi različitih udica, mreža i drugog pribora za ribolov pokazuju da je ribarstvo imalo važnu ulogu u prehrani čovjeka, ali i da u starim civilizacijama čovjek ribolov koristi u rekreacijsko-sportske svrhe. Iako nas arheološki podatci vode u kameno doba, najstariji pisani podatci o ribolovu potječu iz Egipta, i to 5500 godina pr. Kr. Zna se da su ribu lovili udicama, mrežama i ostima i već su tada poznavali metode sušenja i soljenja ribe. Kinezi su 4000 godina prije Krista uzgajali i razmnožavali ribu te donijeli i zakonske propise o zabrani ribolova za vrijeme njezina mrijesta. Stari Feničani bili su poznati trgovci ribom, a Hebreji su ulovljenu ribu odmah prodavali, čak su je izvozili u Rim. Oni su konzumirali ribu s ljuskom. U Grčkoj 1500. g. pr. Kr. postoje podatci o ribolovu, a riba im je u to doba bila hrana siromašnog dijela stanovništva. U Grčkoj Aristotel opisuje 116 vrsta riba od kojih se na osnovi njegova opisa danas može polovica identificirati. Stari Rimljani rade umjetne ribnjake, a riba zauzima važno mjesto u njihovoj prehrani.

Car Karlo Veliki naredio je 312. g. da činovnici na dobrima moraju držati ribnjake, bilo da izgrađuju nove bilo da popravljaju stare. Daljnjim napretkom ljudske civilizacije izrađuje se novi pribor za ribolov kao i suvremeniji čamci, čime se ribolov osuvremenjuje i sve češće postaje zanimanje, posebno u blizini mora, rijeka i jezera. Bez mnogo ulaganja ulovljena riba premašivala je konzumacijske potrebe čovjeka, zbog čega se nastoji prodati svježom ili konzerviranom. U srednjem vijeku riba postaje predmet zarade, pa su vrlo često izbijali sukobi oko prava lovišta na pojedinim lokacijama, prava ribolova s posebnim priborom i posebne vrste ribe. Tadašnje primorske, otočne i istarske općine i gradovi donose zakonodavstvo kojim uređuju mjesto ribolova, mjesto iskrcanja ulovljene ribe te mjesto i načine njezina prodavanja. Isto se tako za pojedinu vrstu ribe određivala cijena, način vaganja i porez na ulovljenu, izvezenu odnosno prodanu ribu.

Iz pojedinih srednjovjekovnih statuta proizlazi da je ribarstvo zauzimalo važno mjesto u privredi tadašnjih općina, a ulovljenoj ribi s današnjeg gledanja pridavao se veterinarsko-zdravstveni značaj. To potvrđuje propisani način prodaje ribe, kad su prodavatelji morali imati nešto na glavi, a neprodanoj se ribi prema nekim propisima odsijecao rep kako se ne bi mogla prodavati pod svježom ribu. Riba je imala

gospodarsku važnost jer se iz nekih sredina izvozila, a neke su sredine zakonodavno propisale porez na prodanu ribu te obveze ribara prema nekim dostojanstvenicima u svojim mjestima. Ulovljena riba nije se mogla iskrcati ni prodavati bilo gdje. Prodaja ribe najčešće je bila u ribarnicama, mesnicama ili njihovoj blizini.

Ribarstvo će s vremenom sve više dobivati na značenju zbog čega se iz dana u dan izrađuje novi pribor za ribolov i čamci kako bi se na lakši način ulovilo što više ribe koja je donosila znatnu ekonomsku dobit. Zbog toga se u srednjem i u novom vijeku sve češće pokreću sporovi o dopuštenim mjestima ribarenja i načinu ribarenja.

4. ZAKLJUČCI

Na osnovi arheološki podataka proizlazi da se čovjek bavio ribolovom kada udice izrađuje od kamena, a poslije od kosti i metala.

U starim civilizacijama čovjek se bavi ribolovom koristeći se ulovljenom ribom za prehranu i u rekreacijske svrhe.

Prvi pisani zakonodavni trag o zabrani ribolova za vrijeme mrijesta potječe iz stare Kine, i to četiri tisuće godina prije Krista.

U starim civilizacijama čovjek poznaje konzerviranje ribe sušenjem i soljenjem

Na našim prostorima podatci o ribolovu potječu iz 6. st. iz Istre, a od 13. st. na ovim prostorima zakonodavno je propisan način lova, mjesto iskrcaja i prodaje ribe, cijena ribe i sl.

5. LITERATURA

1. ANONYMOUS (1895.): Naredba Kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade o zaštiti životinja, napose glede načina kako se imade postupati u prometu s manjim živim životinjama od 13. kolovoza 1895., broj 17229.
2. ANONYMOUS (1906.): Izložba riba. Gospodarski list, 54,148.
3. ANONYMOUS (1908.): Naredba Kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, Odjela za unutarnje poslove o strukovnoj pregledbi riba, rakova i školjaka namijenjenih javnom potrošku od 16. 9. 1908., br. 1355.
4. ANONYMOUS (1910.): Okružnica Kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, Odjela za unutarnje poslove, od 5. 3. 1910., broj III B 3158/2 iz 1909.
5. ANONYMOUS (1915.a.): Naredba Kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, Odjela za unutarnje poslove, o zabrani izvoza i provoza više predmeta, od 9. 2. 1915., broj 551.
6. ANONYMOUS (1915.b.): Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, Odjela za unutarnje poslove, o strukovnoj pregledbi riba, rakova i školjka namijenjenih javnom potrošku, od 9. 10. 1915., broj III. 2224.
7. ANONYMOUS (2016.): The State of World Fisheries and Aquaculture 2016. Contributing to food security and nutrition for all. FAO, Rome.
8. ANONYMOUS (2020.a): Istrapedija. Ribarstvo.
<https://www.istrapedija.hr/hr/natuknice/911/ribarstvo> (21.9.2020.)
9. ANONYMOUS (2020.b.): Ribarstvo, morsko. Hrvatska enciklopedija.
<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=52714> (22.9.2020.)
10. ANONYMOUS (2020.c.): Povijest lokalnog ribarstva.
www.lagur-galeb.hr/o-nama/povijest-lokalnog-ribarstva/ (22.9.2020.)
11. ANONYMOUS (2020.d.): Iz povijesti: ribolov u stonskim „Mladinama“.
<https://fr-fr.facebook.com/151411624881004/photos/iz-povijesti:-ribolov-u-stonskim/737981472890680/> (22.9.2020.)
12. ANONYMOUS (2020.e.) Diarii di Marino Sanudo, ed. Arhiv za povjesnicu Jugoslavensku VI. Mleci 1863. str. 378.
13. ANONYMOUS (2020.f.) Itinerario di Giovanni Battista Giustignano sindaco in Dalmazia ed Albania 1553. ed. Ljubić, Commisiones et relations venetae ii, Zagreb 1877., str. 220.

14. ANONYMOUS (2020.g.) Povijest tunolova u Malostonskom i Stonskom kanalu. <http://www.portaloko.hr/clanak/povijest-tunolova-u-malostonskom-i-stonskom-kanalu-knezu-pola-lovine-a-ribari-su-znali-dati-i-vise/0/59507/> (22.9.2020.)
15. ANONYMOUS (2020.h.): Povijest lokalnog ribarstva <https://www.lagur-galeb.hr/o-nama/povijest-lokalnog-ribarstva/> (22.9.2020.)
16. BASIOLI, J. (1958): Ribarstvo na našem južnom primorju. Ribarstvo, hrčak, 336-338, Srce. Hr
17. BOJČIĆ, C., LJ. DEBELJAK, T. VUKOVIĆ, B. JOVANOVIĆ-KRŠLJANIN, K. APOSTOLOVSKI, B. RŽANIČANIN, M. TURK, S. VOLK., Đ. Drecun, D. HABEKOVIĆ, Đ. HRSTIĆ, N. FIJAN., K. PAŽUR, I. BUNJEVAC, Đ. MAROŠEVIĆ (1982): Slatkovodno ribarstvo. Jugoslavenska medicinska naklada, Zagreb.
18. CETINIĆ, P., J. SWINIARSKI (1985): Alati i tehnika ribolova. Logos, Split.
19. CVITANOVIĆ, A. (1994): Lastovski statut. Književni krug Split.
20. ČEPULO D. (2011): Statut paške općine. Pag, Zagreb.
21. DOBRICA, L., I. POSEDI (2015): Zapisnici sjednica Srijemske županije 1760-1766. Vukovar.
22. DOBRICA, L., I. POSEDI (2016): Zapisnici sjednica Srijemske županije 1767.-1771. Vukovar.
23. DŽAJA, P., K. SEVERIN, D. AGIČIĆ, J. MIHALJ, J. STOJANOVIĆ i A. LOKIN (2013.a): Korčulanski statut o životinjama i proizvodima životinjskoga podrijetla. HVV 21, 43-47.
24. DŽAJA, P., K. SEVERIN, Ž. GRABAREVIĆ (2013.b): Splitski statut (1312.) o životinjama i proizvodima životinjskog podrijetla. HVV 21, 7-9,60-63.
25. DŽAJA, P., K. SEVERIN, Ž. GRABAREVIĆ, D. AGIČIĆ, I. VRANJEŠ, E. ŠATROVIĆ (2014.a): Statut grada Dubrovnika iz 1272.g. o životinjama i životinjskim proizvodima i veterinarska služba u starom Dubrovniku. HVV 22, 42-46.

26. DŽAJA, P., K. SEVERIN, Ž. GRABAREVIĆ, D. AGIČIĆ, I. VRANJEŠ (2014.b): Lastovski statut iz 1310.g. o životinjama i proizvodima životinjskog podrijetla. HVV 22, 78-80.
27. DŽAJA, P., K. SEVERIN, Ž. GRABAREVIĆ, D. AGIČIĆ, I. VRANJEŠ (2014.c): Trogirski statut o životinjama i proizvodima životinjskoga podrijetla. HVV 22, 56-61.
28. DŽAJA, P., K. SEVERIN, Ž. GRABAREVIĆ, D. AGIČIĆ, I. VRANJEŠ (2015.a): Rapski statut iz 1328. g. o životinjama i proizvodima životinjskog podrijetla. HVV 23, 44-46.
29. DŽAJA, P., K. SEVERIN, Ž. GRABAREVIĆ, D. AGIČIĆ, I. VRANJEŠ (2015.b): Statut grada Hvara iz 1331. godine o životinjama i proizvodima životinjskog podrijetla. HVV 23, 77-80.
30. DŽAJA, P., K. SEVERIN, D. AGIČIĆ, M. BENIĆ, Ž. GRABAREVIĆ (2015.c): Senjski statut iz 1388. o životinjama i proizvodima životinjskog podrijetla. HVV 23, 62-63
31. DŽAJA, P., K. SEVERIN, D. AGIČIĆ, M. BENIĆ, Ž. GRABAREVIĆ (2015.d): Krčki (Vrbanski) statut iz 1388. godine. HVV 23, 66-68.
32. DŽAJA, P., K. SEVERIN, J. GRBAVAC, D. AGIČIĆ, Ž. GRABAREVIĆ (2016.a): Novigradski statut o životinjama i proizvodima životinjskog podrijetla. HVV 24, 48-50.
33. DŽAJA, P., K. SEVERIN, J. GRBAVAC, D. AGIČIĆ, Ž. GRABAREVIĆ (2016.b): Statut Paške općine iz 1433. g. HVV 24, 54-57
34. DŽAJA, P., K. SEVERIN, R. FIKET, J. GRBAVAC, Z. HERUC, D. AGIČIĆ (2018.b): Riječki statut iz 1530. godine o životinjama i životinjskim proizvodima, 26, 46-48.
35. DŽAJA, P., K. SEVERIN, R. FIKET, J. GRBAVAC, Z. HERUC, D. AGIČIĆ (2018.a): Pulski statut iz 1500. godine o životinjama i životinjskim proizvodima. HVV 26, 50-54.
36. DŽAJA, P (2020.): Veterinarsko zakonodavstvo i veterinarstvo u hrvatskoj povijesti do 1991. Veterinarski fakultet Zagreb.
37. ĐURAŠIN, L. (2017): Prikaz svakodnevnog života starih Egipćana kroz umjetnost. Diplomski rad, Zagreb.
38. HERKOV, Z (1948): Riječki statut iz 1530. godine. Nakladni zavod Hrvatske

39. HORVAT, R. (1993): Povijest grada Varaždina. Varaždin.
40. HUGHES, G., S. TTRAVIS (1985.): Biblija u vremenu i prostoru .Zagreb: Duhovna stvarnost.
41. KARLOVIĆ, Đ. (1974): Prilog poznavanja zdravstvenog nadzora nad namirnicama animalnog porijekla u gradu Zagrebu u prošlosti i danas. Disertacija, Zagreb.
42. LONZA N., J. JELINČIĆ (2014.): Grad Novigrad, Citanova 2014
43. MANDIĆ, D. (2000): Pulski statut iz 1500. godine. Povijesni muzej Istre. Pula
44. MARGETIĆ, L. (2007.): Senjski statut iz godine 1388. Senj. Zb. 34, 5-160.
45. MARGETIĆ, L., P. STRČIĆ (1988): Krčki statut (Vrbanski statut) iz 1388. Krk
46. MARGETIĆ, L., P. STRČIĆ (2004): Statut rapske komune. Rab – Rijeka
47. MESIHOVIĆ, S. (2015): Udžbenik za historiju klasične rimske civilizacije do 19. stoljeća. Elektroničko izdanje, Sarajevo.
48. NOVAK, G. (1952): Dokumenti za povijest ribarstva na istočnoj obali Jadranskoga mora. Svezak 1. Otoci Vis i Hvar. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb.
49. PRIJATELJ, K. (1995): Korčulanski statut (1214. – 1265.), Književni krug, Split.
50. RAPIĆ, Đ. (2008): Povijest mesarskog obrta i nadzor nad klanjem stoke, prodajom mesa i preradom mesa u gradu Osijeku. Hrvatska veterinarska komora. Zagreb.
51. RISMUNDO V. (1987): Statut grada Splita. Književni krug. Split.
52. RISMUNDO, V. (1988): Statut grada Trogira. Književni krug. Split.

53. RISMUNDO, V. (1991): Hvarski statut. Književni krug, Split.
54. STUBIČAN, Đ. (2006): Načela veterinarsko-medicinske etike i njihova primjena u veterinarskoj struci i znanosti. Disertacija, Zagreb.
55. ŠOLJIĆ, A., Z. ŠUNDRICA i I. VESELIĆ (2002): Statut grada Dubrovnika. Dubrovnik
56. TOMORAD, M. (2008): Ekonomska i ekohistorija, Volumen V, Broj 5, str. 78-100.
www.starapovijest.eu/lov-i-ribolov-u-starom-egiptu/ Mladen Tomorad
57. TRER, T., SAFNER, R., I. ANČIĆ, M. LOVRINOV (1995): Ribarstvo. Nakladni zavod Globus, Zagreb.
58. SRŠAN, S., L. DOBRICA (2014): Zapisnici sjednica srijemske županije 1745-1759. Knjiga 1, Vukovar.
60. ZAVRNIK, S., D. ŽUBČIĆ (2016): Iz života starih Hebreja-međuodnos zdravlja s Bogom – povijesno-biblijski temelji. Tiva – Varaždin.
61. ŽUPANOVIĆ, Š. (1994.): Ribarstvo i ribarska terminologija zadarskog područja. Čakavska rič, 2, 3-63.

6. SAŽETAK

Ribarstvo kroz povijest do 19. stoljeća

U radu je prikazan način ulova ribe u starim civilizacijama, srednjem vijeku i u novije doba do 19. stoljeća na području Republike Hrvatske kao i u cijelom svijetu. Povijesni podatci zasnovani na arheološkim nalazima upućuju na to da se čovjek koristio priborom za ribolov još u kamenom dobu, a sigurno se bavio ribolovom i u mlađem paleolitiku. Stari Egipćani bavili su se ribolovom 5500. – 4000. g. pr. Kr. te su poznavali ribolov pomoću udica, mreža i koplja. Prije četiri tisuće godina u Kini su doneseni zakoni o zabrani ribolova za vrijeme mriješćenja, a Feničani su dobro poznavali ribolov pomoću svjetla. Stari Hebreji ribu prerađuju i sole, a ne jedu ribu bez vidljivih ljusaka kao što su jegulja, som, morski pas, morska mačka, raža i dr. U staroj Grčkoj Aristotel navodi 110 vrsta ribe od kojih se danas može identificirati 50.

U srednjem vijeku ribarenje je bilo u rukama privilegiranih i bogatih. Ribarstvo, prerada i upotreba ribe za prehrani ljudi naglo su se razvijali te se izrađuju brodovi za ribarenje. Arthedi (1705. – 1735.) razvrstava ribe u razrede i redove, a Linné opisuje 2600 vrsta riba.

Na našim prostorima najstariji podatci o ribolovu potječu iz 6. stoljeća u Istri, a prvi spomen ribarstva s područja Dalmacije potječe iz 995. godine iz darovnice zadarskog plemstva. Prva povijesna zakonodavna regulacija načina ribolova, mjesta prodaje ribe, cijene ribe, načina prodaje ribe te kazne o nepoštovanju tog zakonodavstva spominje se u srednjovjekovnim statutima otoka, priobalnih i istarskih gradova. Deseti dio ulovljene ribe davao se kao daća u Korčuli, u Rabu osmi dio, u Trogiru se davao šesti dio, a u Dubrovniku su obveze ribara bile prema knezu, njegovu zamjeniku, nadbiskupu, prokuratorima i majstoru crkve. U Šibeniku, Lastovu, Hvaru, Pagu i Puli riba se mogla prodavati samo u ribarnici, u Splitu na ribljem trgu, a u Trogiru u trogirskoj luci. Prodavatelj je pri prodaji morao stajati uz ribu i nije smio imati ništa na glavi (Trogir, Rab, Hvar). U pojedinim statutima određena je cijena ribe po vrstama.

Dalje se u radu prikazuje uglavnom razvoj ribarstva u smislu gradnje novih sredstava za ribolov (čamaca i brodova) kao i stalna borba za mjesto ribolova.

Ključne riječi: povijest, ribolov, ribar

7. SUMMARY

Fishing during the History up to the 19th Century

This thesis presents the method of catching fish in ancient civilisations, the Middle Ages, and new ages up to the 19th century in Croatia and in the whole world. Historical data based on archaeological findings indicate that man had used fishing equipment as early as the Stone Age, and certainly in young Paleolithic. The ancient Egyptians were fishing since 5500-4000 BC, and they knew how to fish using hooks, nets and spears. Four thousand years ago laws were passed in China banning fishing during spawning time. In that time Phoenicians were then already well acquainted with fishing using lights. The ancient Hebrews were processing and salting fish, but they were not eating scaleless fish such as eels, catfish, dogfish, rays and others. In ancient Greece, Aristotel listed 110 species of fish, of which 50 can be identified today.

In the Middle Ages, fishing was in hands of privileged and rich people. Fishing, processing and the use of fish in human consumption developed rapidly, and fishing boats were starting to be built. Arthedi (1705-1735) classified species into classes and orders, and Linné listed 2600 species of fish.

In our area, the oldest data about fishing originates in 6th century in Istria, and the fishing was first mentioned in Dalmatia back in 995 when Zadar was given the nobility. The first historical legislative regulation of the method of fishing, location for fish selling, prices for the fish, way of selling fish and penalty for non-compliance with legislation was mentioned in the medieval statutes of islands, coastal and Istrian towns. In Korčula the tenth part of the caught fish had to be given to the governor as a tax, eighth part in Rab, sixth in Trogir. In Dubrovnik, the fisherman were obligated to give the part to the governor, his deputy, archbishop, procurators and the master of the church. In Šibenik, Lastovo, Hvar, Pag and Pula, fish could only be sold in the fish market, in Split on the fish square and in Trogir in the port of Trogir. The seller had to stand next to the fish during the sale and was not allowed to have anything on his head (Trogir, Rab, Hvar). In some statutes, the price of fish was determined by species.

Furthermore, the paper presents mainly the development of fishing in terms of building new fishing equipment such as boats, as well as the constant „fight“ for the place for the fishing.

Keywords: history, fishing, fisherman

8. ŽIVOTOPIS

Rođena sam 11. siječnja 1995. godine u Zagrebu.

Osnovnu školu završila sam 2009. godine u OŠ Ivana Gorana Kovačića u Zagrebu. Srednjoškolsko obrazovanje stekla sam u Privatnoj klasičnoj gimnaziji Zagreb, u kojoj sam maturirala 2013. godine.

Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu upisala sam 2013. godine. Za vrijeme studija bila sam članica udruge studenata IVSA, s kojom sam sudjelovala na studentskim razmjenama.

Stručno-kliničku praksu odradila sam u Veterinarskoj stanici Sesvete u lipnju 2020. godine.